

1957
ИЮНЬ
19
СРЕДА
№ 121 (3833)

Өртөз 20 коп.

Башкир улустуң национал байырлалы
(1 арын).
ВЦСПС-тиң VI пленуму (1 арын).
Совет-фин садыг харылзааларына ха-
маарыштыр (1 арын).
ССРЭ-де атомнуг улуг электри стан-
цияны тудуп турар (1 арын).
М. Савен.—Лекция пропагандазында
четтестерни чалдырар (2 арын).
Т. Ховалыг.—Деминг күш-ажылды
түңгөйлө (2 арын).

Н. Васильев.—Социалисттик болгаш
буржуа идеологиялар аңтешпес (2 арын).
И. Кызыл-оол.—Дүк кыргыздында
болгаш хүлөө алышкылында четтес-
терни чалдырар (3 арын).
М. Досун-оол.—Чаагайдылганын
херээнге (3 арын).
Н. Ностин.—Эмнелгеге бир хүн
(3 арын).
А. Соунам.—Пушкин кудумчузунда
чаа болушкуну (3 арын).

Фин парлам. Н. А. Бухганинның бол-
гаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияда чо-
раалының дугайында (4 арын).
Тайбындың Бүгү-делегей Чөвүлелиниң
сөссияны (4 арын).
Ревизионисттерге кыдат парламанын
ойтур шавымшыны (4 арын).
Америк-чактайычча чаа өчүз чөтөгө
кыдат улус килеңеп турар (4 арын).

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИНҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫНҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ
КЫЗЫЛ ХОРАЯ КОМИТЕТЕРИНИНҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫНҢ
ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХОРАЯ СОВЕТТЕРИНИНҢ ОРГАНЫ

Политиктиг болгаш эртем билиглерни массаларже

Култураның область өргөлдөмөсү болгаш районнар салбырларының лекция пропагандазын чорударының талазы-биле дүңгөлдөмөсү политиктиг болгаш эртем билиглер неггедирининг талазы-биле Ниятиледик Тыва область болгаш районнар салбырларының шилчидип бергенниң соонда областтың ажылчы чонунуң ортузунга лекция пропагандазын улам ылай өлжүдирининг талазы-биле чамчы ажылдар чорутууган. Култура өргөлдөмөсү область лекция бюросунуң жеңил-түгү турган лекторларын, район Советтериниң күтүмчүлүгүнүн чынында лекторлар бөлүктөрүнүн болгаш кезде лекторлар каттыжымшынынын арасында 100 азыг кижиниң ниятиледик жеңил-түгү кирип алган. Ниятиледик жеңил-түгү кирип алган. Ниятиледик жеңил-түгү кирип алган. Ниятиледик жеңил-түгү кирип алган.

практик ажилды дүңгөлдөмөсү билер инженер-техниктиг ажилдакчыларын, кезде ажил-ажылдың тускай өргөмөсүлөрүн, башкыларын, амчилерин лекция пропагандазынче кончут ховар кириш-тирип турар. Чижээ, Каз-Хемде болгаш Эринде район салбырлары амчилерин чүгө чангыс болгаш кезде ажил-ажылдың тускай өргөмөсүлөрүн 2 кижиниң ниятиледик жеңил-түгү кирип алган болуп турар. Ол чорук болза эртем-билиг-тин бүтү адырларын калбак пропаган-дазын организастарын кымытаарлап турар. Мындү четтестерни чокчу үенин иштинде чалдырар болгаш ажилчы чо-нун ортузунга эртем-билигтин неггедириниң лекция пропагандазын идеология ажилычча хей-биле хандырып киририп чутула.

Ам бо үеде ниятиледик Тыва салбыр бир муң чыгыс жеңил-түгү кирип алган болуп турар болза-да оларын барык дең кезин лекция номчувайн турарлар. Ниятиледик жеңил-түгү кирип алган. Ниятиледик жеңил-түгү кирип алган. Ниятиледик жеңил-түгү кирип алган.

Ниятиледик область болгаш районнар салбырлары номчутуруп турар лекцияларын чогуур контролдо боттандырбайн турар, оң ужурунда хей-хей лекцияларын идея-теоретик талазы-биле куду деңгелек номчутуруп ховар эвес, эртем билигтин бүтү адырларын талазы-биле барык-ла кандыг-да темаларга лекцияларын номчуп чоруту «кабак» билигтик лекторлар база бар болуп турар.

Бүтү лекторларын болгаш айлалчыларын база идеология фронтунуң өскө-дө ажилдакчыларын күндүзүгү хүлээлген болза, Октябрь революциянын белеткелининг болгаш чорутулузын үе-зинде политиктиг чутула болушкунунар-ын көскү чырыдыр, коммунисттик партиянын болгаш оң баштыңызы — В. И. Ленинниң организастык болгаш мобилиза-циячү улуг чаагай рольн көргүзгөри, соци-алисттик революциянын болгаш пролетариаттың диктатуразының дугайында марксист-ленинчи өргөдигин улам-за тилеп турар күжүн илеридип көргүзгөри болуп. Чаз ниятиледик тургузушкунуна бистин чуртувусту, социалисттик ла-гериниң бүтү чурттарының улуг чедиш-кинерин, бистин чуртувустуң улус-тарының найыралының болгаш пролетар-ский интернационализмниң укур-дузанын көргүзгөри. Совет эрге-чагыралын дүңгө чыныгы дүргүзүп Тываның ажил-чы чоннарын чедишкенин калбаа-биле болгаш долгуз-биле көргүзгөри, лекторлар болгаш айлалчыларын кылган лекцияларын кайы-бир бодурунун, колхозтор, МТС-тин, совхозтор амын-да бар четтестерни ууткаарычча тодарай утлуган турар ужурун.

Ниятиледик районнар салбырлары-нын, секцияларының, бөлүктөрүнүн со-ставын чокчу үенин иштинде быжыл-лаар, политиктиг болгаш эртем билиг-лерни талазы-биле лекцияларын утту-гучу номчутуу эргөжөк чутула, мындай амыктарын ортузунга лекция про-пагандазын экижидеринче онза кичээт-ейни салыр херес.

Партия организастык ниятиледик чер-чер организастыкларын ажил-чору-дугаа хүн бүрү утлап башкарып болгаш контролдоары, оларның ажил-ды оперативтик удуштууга күш-те-дирер эргөжөк чутула.

ССРЭ-ниң Агаар-Флодунуң Хүнүнге алдар кылдыр

Хоорайларда болгаш кезде черлерде, шериң кезектеринде болгаш флоттарда ССРЭ-ниң Агаар-Флодунуң Хүнүнге белет-кегелгел. ДОСААФ-тың эге организа-цияларына байрлалга алдар кылдыр бистин Төрөн чуртувустуң укур-чуту-гун алдарык төгүзүп, хамаатты бол-гаш Ада-чурт дайынарын чылдарында ужулчуларын кылган эрес, мадыр-лык чоруктарының дугайында алектес-лерни болгаш беделдарын чорудуп турар.

Бо хүнерде областтарда, крайларда бол-гаш эвилелде республикаларда аэро-клубтарын болгаш ДОСААФ эге органи-зацияларынын муң-мун жеңил-түгү планер, парашют болгаш авиамодель спорт тунуң талазы-биле массалыг маргылда-ларда кирип турар.

Түшүнө аэродромунга укур-чуту-гун байырлалы болуп. Агаар паранын программасында—Арияла, Авиацияга болгаш Флотка дузалар Бүтү-эвилел-дик эки-тура ниятиледик (ДОСААФ-тын) еспортеменниң укур-чуту талазы-биле чедишкенин чыскаалы, совет ше-риг укур-чутууну реактивтик самолет-терга тус-тус база болуп удушукчунар, термостат парашютту ажилдакчылар, са-молетту аэродромга хондурарын көргү-зүт.

Чаз дайынчы болгаш пассажир самолет-тарынын удушукчунар агаар паранын көргүсөк, спортсмен-парашютчуларын тус-тус база болуп халымшынарын көргүсөк турар. (СЭТА).

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга

ЫЙЫЛАК (Телефон-биле). Барын-Хемчик районда «Болшевик» кезде ажил-ажыл артели бо чылын чакыс та-рылган организастыг чоруткан. Болхо-чу тараалынын механизаторлар биле деминг ажилдакчының түңгөйлө та-раалыг амы үнүжү чаагай дүжүттү иле-редип турар. Угүш дески, кылгыла бош-тай чаккан културалар 15—20 сан-тир бөдип чыгыла.

Болхоотун хову ажилынын бригаданы амыг кичээттейн тараалыг чайгы ажаалдакчычча утлуган. Боом, Ыйгы-лак болгаш ботга буталарының суглары-на халас агыспас дөш мында сугтары-чылар дүн, күнде элчепки ажилдап турар. Хербииниң эвөөлүгү 3 кыл бар, олар боттарында быжылганын 81 гектар тараалынын баштайгы сугтарында ачкочон доскан. Олар бо чылын сугтары-лазын үш каттап чорудар деп турар.

БАШКИР УЛУСТУН НАЦИОНАЛ БАЙЫРЛАЛЫ

Башкирияның Россияга эки-туралыг каттыжканының 400 чыл болганы

УФА. (СЭТА). Башкир Автономнуг Со-вет Социалисттик Республиканың ажил-чынарын, болхоочу тараалынын бол-гаш интеллигенцияны боттарының амы-ралында улуг болушкуну—Башки-рияның орус күрүгө эки туралыг кат-тыжканының 400 чыл болганын дем-деп турарлар. Олар-биле кады бо төгү-дүг хүннү Совет Эвилелиниң бүтү улус-тары байырлап турар. ССРЭ-ниң чазы-ның төлөөлери, РСФСР-ниң чазанын тө-лөөлери, Россия Федерациянын акы-дупмалык автономнуг республикалары-ның болгаш элөөн хей областтарынын база Украинанын төлөөлери, а ол ышкаш Ру-мыниянын Бакел хоорайнын төлөөлери Уфага чедер берген.

Алардыг болушкун-биле холбаштыр-нын 15-те Уфага Башкир АССР-ниң Дөди Советинин байырыг сөссияны болган, анда хей сангыт залчылар олу-рушкан.

ССРЭ-ниң Дөди Советинин Президи-умун, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүле-нин болгаш СЭКП-ниң Төп Комитетинин байырыг чазанын улуг кичээт-ей-биле дыңдаан.

Республиканың Министрлер чөвүле-нин даргазы В. Г. Набулин болу-нун иштелине орус күрүгө каттыжары дөш башкир аймактарын шимчээшкени 1557 чылда боттанып доозулган деп чу-галлаан.

—Чүс-чүс чылдар эрте бээр, а баш-кир улустуң сагыш сеткилени, шаанда даралдын чоран эске-да улустар-биле бир дөмөй, кижэ төрелтениниң төгү-зүгү чаз үени ажиткан Октябрьниң со-циалисттик Улуг революциянын нацио-наль кыдыг черлерин ажилчы чоннарын дузалалчы-биле тилгелгелг өскүзүп үндүргөн дөш төрөөн Коммунисттик пар-тияга, улуг акы—улуг орус улуска.

орус пролетарытка ханымы-биле өөрчү-чиргенниң боданы кезде кадагалан-нып артар деп эш Набулин уламчылап чуталаан.

Ажил-ажыл болгаш култура тургу-зушкунуна чаалан алышкынарын дугайын чуталааннан илетелчи бол-за, Башкирия улуг индустриалдыг рай-оннарын бирөөн апарган деп онзалып демдегел. Мында улутчулчуң нефть, ме-талл болжаарыдыр, машина тудар, хи-мия, мыш болжаарыдыр, чижээ, ажи-чем болгаш эске-да хей-хей адырлар тургузтулган. Башкирияның улутчул-чүң нийти продукцияны 1913 чылдын деңгелинде 1956 чылга чедир 109 ка-тап өскөн.

Республика сайыраңгай кезде ажил-ажылды. Хову ажилдарының кол-кол хевирлери бүтүн механизастыгтан. Чүгө ооңгү үш чылдарын дүргүзүп колхозтарын болгаш совхозтарын та-рылга шөү 550 гектар ажит өскөн. Эрткен чылын олар 183 миллион пуд тарааны бүдүргөн.

Башкирия—кабак-биле бижик-били-тик чоруткун республиказы. Үндүн чо-нун иштинде поэталар, композитор, музикантылар, артистер, чурукчулар бол-гаш архитекторлар өзүп үнгөн.

Башкир улус орус улус-биле болгаш социалисттик Ада-чуртун бүтү-ле улус-тары-биле найыралды ыдыктымы-биле хүндүткөп, кадагалан, оңу ыдыктымы-би-ле камнап, оңу чүс-чүс чылдар иштинде өң-не үндөп эрине кылдыр кадагалар кылдыр үениң салгачыларына ча-гыт турар—деп, Набулин түңгөйлө чуталаан.

Илеткел сөзүндө ССРЭ-ниң чазак тө-лөөлөрүн баштын Н. М. Шверник 400 чыл ойнуң байырламы-биле респу-бликаның шаңдааны Ленин ордени Башкир Автономнуг Совет Социалисттик Республиканың удуштуктарына ты-

выкан. Оң соонда эш Шверник чүе чуталаан. СЭКП Төп Комитетинин, ССРЭ-ниң Дөди Советинин Президиуму-нуг болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвү-ленин дээсканын боттар оң Башки-риянын ажилчы чоннарына белик ша-нал ханыма-биле холбаштыр байыр чедир-ген.

—Бо шаңнал болза, хааныг тургу-зутта улуг, Совет эрге-чагыралы тур-гузганы дөш, бистин чуртувуска соци-алисттик тилгелгелг дөш демиселге орус улус-биле кады Башкириянын ажилчы-нарын, тараалчынарын болгаш ите-лгелгелгелг чедишкенин чалган чедиш-кинерин болгаш төгүдүг ачы-ханыма-ларын хүлөө көргөниң херечилди болур—деп эш Шверник чуталаан.

Эш Шверник башкир улустуң демисе-лини болгаш тилгелгелгелг алдарыг оруунуң дугайын, республиканың эконо-миканында болгаш културалында кай-гамчыг чартылгаларын дугайын чуталаан болгаш Башкириянын ажил-чиликтери бодуң республиказын улам ылай көгүдириниң сорулгазын алдар-дымы-биле күтүдир дөргөнгө бүтүрелди илеретилген.

Россий Федерациянын Дөди Совети-нин Президиумун болгаш Министрлер Чөвүленин өмүзөөндө РСФСР-ниң Министрлер Чөвүленин даргазы М. А. Янов чүе чуталаан. Башкириянын орус күрүгө каттыжканын демш-лелг улуг укур-дузанын демдегел, оң айтканын болза, орус болгаш баш-кир улустарын найыралы нийти дай-ыннарга улау—даштык эжелекчилер-ге-да, феодадарга, помещиктерге, капи-талистерге-да улуг, хааныг эу-чур-га-ла улуг кады демиселге өзүп быжыл-ган.

Бодуң чуталаанын ооңгү кезеңге М. А. Янов Октябрь революциянын 40 чыл оюнга алдар кылдыр улус ажил-

агый планнарын хуусаа бетинде күт-сидир дөш бүтү улустуң социалисттик чаржынын аажок калбак темчелгелг дугайын чуталаан.

РСФСР-ниң Дөди Советинин Президиумун болгаш Министрлер чөвүлени-ниң чедирген байырын ол номчав.

Сессияга Уфаңың паровоз сентале заводунуң слесари С. Г. Плутнов, Туй-маза районунуң Ленин аттыг колхозунуң даргазы М. Ш. Шафонов болгаш ССРЭ-ниң улустуң артизи Арслан Мабурков чүе чуталаан.

Акы-дунма республикаларын болгаш областтарын төлөөлөрүн удуштукчулар байкир улуска нийт байыр чедирген болгаш республиканың ажил-ажылы-на културалыг көгүдөрдө оң улам ылай чедишкенин болурун күтөөнөр.

Башкир АССР-ниң Дөди Советинин даргазы З. Н. Нурметов чуталааны бол-за:

—Башкириянын ажилчы чоннары бистин улуг партиямын тилгелгелг тутун, коммунизмин тутун моон сог-гаар-даа белик тудар, улустарын найы-ралын карак оң дег кадагалар, ажилчы-нын амын болгаш тараалчынарын эви-лелин, социалисттик күрүгенин күчүз болгаш камгалары аргалыг быжыл-ган.

Байырыг сессиянын киржикчилери ССРЭ-ниң Дөди Советинин Президиуму-ге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүленин, СЭКП-ниң Төп Комитетинге чорудар ча-гааны, а ол ышкаш улуг орус улуска, РСФСР-ниң Дөди Советинин Президи-умунга болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүленинге чорудар чагааны хүлөө ал-ган.

Юнь 15-тин кезеңинде Уфага Баш-кириянын орус күрүгө эки туралыг каттыжканының 400 чыл болганына холбаштырган митинг болган. Митингге он-он муң ажилчы чоннар киришкен.

ВЦСПС-ТИН VI ПЛЕНУМУ

ВЦСПС-тиң VI пленуму ийн хүн иш-тинде ажилдакчының соонда Москвага июнь 12-де доозулган. Пленум болза, «Улутчул болгаш туугунуң эргелеп баш-каар чорукту организастарын улам ылай сайыраңгайдыр талазы-биле кем-чегер-биле холбаштыр профессионал эви-лелдерин сорулгаларын дугайында В. В. Грининиң илеткел чуталаан.

ССРЭ-ниң Дөди Советинин VIII сессия-нын хүлөө алганы хоойлуга үндө-лөш боттандырып турар, улутчул бол-гаш туугунуң эргелеп башкарыны сайы-раңгайдыр талазы-биле кемчегер проф-эвилелдерин ажилын үндөшүн-биле экижидерин, ажил-ажыл болгаш кул-тура тургузушкунуна оларның рольн бедиринге эргөжөк чутула байлаады

тургузуш турарын санал шүтүмчүлдерге айткан.

Ооң-биле чергелештир ораторлар проф-эвилел ажилында улуг четтестерни база айткан, ажил-инчи саналдарын кириг-дөөнөр. Мынаның бодурулганын адыра-рын талазы-биле кызым специализа-циялан, аар, хей чадалыг структуралыг, улуг аппараттыг, хей сангыт профэ-вилелдери чуртта бар дөргөн чуталап тургулаан. Дика хей профэвилел орган-нары массалар-биле харылзааны кошкак боттандырып, бодурулганы эргелеп баш-каарына четиес ханылап кирип турар. Бо бүтү болза, профэвилел демократизм улам ылай калбартырына, профэвилел активин калбартырына болгаш ажилчы чоннарын массалыг бот-тывынгыр ор-ганизацалары болуп профэвилелдерин бы-жылгаларына моондактап турар.

Профэвилелдерин улуттаттыр катты-жарын болгаш профэвилелдерин опе-ративтик удуштуунуң кол айттырын чер-черле шилчидерин өөрчүп турар ВЦСПС-тиң Президиумун ажилдап кыл-ганы саналды пленум колдуула чуту-дуг деп көргөн. Пленумга кириген санал-дарын барымдаалап, элөөн хей профэ-вилелдерин каттыжтарынын талазы-биле кемчегерин чокчу кезде ажилдап кыл-ганын ВЦСПС-тиң Президиумунга дээскан.

Профэвилелдер чөвүленин дугайында дүрүмү база улутчул болгаш туугуну эргелеп башкарынын чаз структуралын барымдаалап Бүтү-эвилелдик социалисттик чаржын организастарынын дугайында саналды ажилдап кылганын ВЦСПС-тиң Президиумунга база дээскан. Күш-ажыл-дың муңаачы хевирлерин болгаш метод-

тарын пропагандалаарынче, күш-ажыл-дын салгыла-чурун быжылгаларынче ула-ндыртып турар ужурау бодуруга ху-дарларын ажил-чорудуга болгаш култура-массалыг ажилды экижидерин эргөжөк чутулаады пленумун иштинде айттып турар.

ВЦСПС, профэвилелдеринин төп, рес-публика, край, область комитеттери бол-гаш чөвүлелери фабрика-завод болгаш чер-чер комитеттерин удуштуун үндөш-ин-биле экижидер, профгандарынын аппаратынын ажилдакчыларын ажил-чы массалар-биле улам сырый харылза-аын хандыр ужурау.

Н. В. Попованың эске ажилче шил-чын-биле холбаштыр пленум ону ВЦСПС-тиң секретары күзөгөндө болгаш Президиум жеңил-түгүдө хостал.

Совет-Фин садыг харылзааларына хамаарыштыр

ХЕЛЬСИНКИ (СЭТА). Садыг айтыр-галарын талазы-биле сөөлүг хүнерде Хельсинкиге чоруткан совет-фин чута-лажымшынарын түңгөйлө ССРЭ-ниң болгаш Финляндиянын 1957 чылда барааннары немей бержинин дугай-ында протоколга ат салдыган.

Ийн талааларын дугуржуп алганы не-мей бержир барааннарын нийти өртөз чүс миллион рубль ажит турар. Финля-ндияда ССРЭ-ге немей чорудар бараан-нарын сангыта кирер чүтүлөр: маши-на херекселери, куудугат илчирбелер.

болансылар, целлюлоза-сазын болгаш ча-зылга улутчулунуң продукциянын ижи бүрү хевирлери. ССРЭ-ден Финля-ндия нефть продуктуларын, жөмүр да-шты, кара металлдарын, чигирни болгаш кымылалы немей чорудар.

Протоколга ат салгандар: Совет чазак-тың төлөөткенин боттар—Даштык садыг министринин ораалчымы П. И. Бумкин, фин чазактың төлөөткенин боттар—Стат-секретарь А. Туоминен.

Чурукта: ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүленин даргазы Н. А. Буганин болгаш ССРЭ-ниң Дөди Советинин Президиумунуң жеңил-түгү Н. С. Хрущев Финляндияга чоруп турда Финляндиянын президентин У. К. Кекконен (он талазыдан ийн дугаарында) хүлөө алганы. СЭТА-нын фотохроникасы.

ССРЭ-де атомнуг улуг электри станцияны тудуп турар

Совет Эвилелинде атомнуг улуг элект-ри станция тудушкуну эгелзөө. Бо болза, атомнуг энергияны тайбың ажи-лдарынын планнарына дүштүр амы үеде ССРЭ-де тудуп турар элөөн хей улуг атомнуг электри станцияларын бирээ-ан болур. Оң 420 муң киловатт күчү-дүг баштайгы эелзөө улутуру тогун 1960 чылда бээр деп бодол турар. Мын-да атомнуг реакторларга оттулар чүтү чалгарт бөткөн болгаш болжаарыган уран холумаа болуп турар. Станцияны ССРЭ-ниң Европа кезеңин чалгыс аай энергетиктиг системазына тудуштуруп турар.

5 муң киловатт күчүдүг делегейде баш-тайгы атомнуг электри станцияны ССРЭ-ге үш чыл бурунгаар ажилдаа кири-ген. Оңу ажилдаа кириген үеинде че-дип алган дүргүлгө оң улуг станциялар-нын тудушкунуна эгелзөө кирер ар-ганы берген. Баштайгымындал мындай-чыт чаз атомнуг электри станцияны ады-раут реакторларга ажилдаан турар, бирги контурда турар суг балымшыны-нын ачымы-биле нейтроннарын оожум-накчымы болуп база харуга чыгыг киришкел болуп турар.

275 градус температурага чедир ни-

дик турар 30 муң кубометр чедир суг шак бүтүрүп реактордун дымчытыр эртен турар. Парогенераторларга ол чыл ийги контурунуң суунга дымчы-нар. Орта турбиналарын хөдөйишкенин илчилер бус тыптыр. Оңу бы-зымышын баштайгы атомнуг станция-нын технологтуг схемасында хүлөө ад-дыганында элөөн каш каттап артып турар.

Электри станциянын баштайгы эел-зөө ийн болгашын тургустунуп турар. Оларын кайымы-даа бир адыраут реакто-ратты болгаш 70—70 муң киловатт кү-чүдүг үш бус турбиналарын тудуштуруп турар. Оңу башкарылганы автоматиза-ция болгаш телемеханиканың дузалы-биле боттандырып турар. Ол болза, бер-динген күчүнү тургустунуп бир хууга чедир ылаштымы-биле дөткенин ханды-рар. Ажилдап турар персонаалды ажил-чы чорун бүтүрүп-биле магадылап турар камгалаа системазын ажилдап кылган.

Атомнуг станцияны тудуру-биле хол-башкан элөөн бөдип капитал чарыгдал-дар турар-даа оң ажилдап кылдыр өөр-гөмөсү болуп база харуга чыгыг киришкел болуп турар.

„Коламбай Бродкастинг Систем“ деп америк радиотелевизор компаниянын корреспондентилери-биле Н. С. Хрущевтуң чугаалашканы деп совет фильм

«Коламбай Бродкастинг Систем» деп америка радиотелевизор компаниянын кор-респондентилери-биле Н. С. Хрущевтуң чугаалашканы деп документалдыг чаз

фильм Москваның кинотеатрларында үнүп эгелзөө. Документалдыг фильмининг Төп студиянын операторлары ук киноар-тынамы тырттырып кылган.

Лекция пропагандында четпестерни чайладыр

Лекция пропагандында аялдын Чөөн-Хемчик районунун партия организа- циясы өздөн өнжиген.

Политиктик болгон эртем билгилерин негиздерин талашып-биле Бүтү-өмүлдө ния- тиленин район салбырынын кезгитүү- нерин бо чылымд беш айларын иштин- де чоң ортузунга язам-бүрү темалары 131 лекцияларын номчаан.

Коммунист партиянын болгон Совет чакташын иштин, даштыкы политика- нын, ада-чурт эртемни болгон техника- нын улут чедикчилерин, социалист кезде ажал-агыйн жеткүзүлгөн чоң тааныштыр талашып-биле эки ажалдан турар лекторлар хей. Мындагылар шир О. Ширининин, А. Самбуу, Н. Кызыл-оол, М. Доктуу, А. Аржаалы, К. Дилжиге, В. Горшков, Б. Белекей болгон оон-да өскөдөр хамаржыр.

Иччалажон лекция пропагандынын депнеги СЭКП-инн XX съездинин салган негиздерин ам-даа четпейн турар. Лекциялар ажал-агый, култура турту- зушкунун, ажалчы чоннарнын ком- мунист кижизилдигинин орундалары- биле ам-даа четпес холбатын турар. Бүтү-өмүлдө ниятелинин район салбы- ры (даргазы эш О. Наскыл-оол) чуртта- чы чоннарнын ортузунга лекция пропа- ганданын негиздеринче организасти ажалдарын четпес чорутуп, лекторлар- биле ажалды өнжигетпейн турар.

Ниятелинин район салбырынын лек- торлары 24 киж, олардан эртен беш айлар дүргүзүндө 13 киж лекция ном- чаан. Ниятелинин район салбырынын кезгитүүнө — Жданов аттыг колхозтун даргазы эш К. Тамбар, Чагаан суму ор- тумак шкколазында эш К. Сөтгөт-оол, Баян-Таза чеди чыл шкколанын дирек- тору эш С. Дарга-Доржу, МТС-тин кол зоотехниги эш Самбал, Ленин аттыг кол- зоотехниги эш Печегин олар бо чылымд беш айларын иштинде чал- тис-даа лекция номчуваннар.

Баянды-даа темага лекциялар чогадыр талашып-биле лекторлар чун-да кылбайн турар. Иччанган чамдык лекторлар чо-

гоатыган лекциялар номчун каары-биле кызыгаарлыктар чанчылдан адыралбайч турары дыка четпес. Бо чылым иштинде кезде ажал-агый темаларына чүтө 8 санын, бойдус эртемни темаларына 4 санын лекциялар номчутунган. Ке- дэ ажал-агый ажалдыкчыларынга кезде ажал-агыйн механизастар дугайында кончут өзөш лекция номчутунган. Медицина дугайында лекциялар ниятели- нин район салбырында өздөн хей бар тур- буже, бо талашып-биле чалтис-даа лекция номчутунган. Медицина темаларына лекциялар номчутунган өнжиге ажал- ажалчыларын энгиледе болгон боду лек- ция номчутур талашып-биле кол эмч, лек- тор эш Ю. Ковенский ажал кылбайн турар.

Чамдык лекторлар лекцияларын ном- чутунган турарынын шынары дөш саг- ын салбас, кертүгүт материалдарын ажалдаас, номчаан темаларына областы, районун, колхоз бүдүргүзүлгөн боттут амдыралы-биле тодорай холбаштырбас чүтүлөр хей. Белек бижимел лекцияны эсенден төчүзүгө чедир номчун каар- ы-биле кызыгаарлыктарын турар. Район- нуң Култура бажынынга, бүдүргө, албан черлеринге лекциялар кончут өзөш санын номчутунган турар. Бойдус эртем- ни темаларына, шажын-чүдүгө удуз темаларга лекцияларын номчутур талашы- биле өң-не кызым ажал чорутунган тур- ар.

Лекция пропаганданын күштелдирер, ол ажалче хоорайын болгон көрөңгө интеллигенциянын калбаа-биле кичирит- тиреринче ниятелинин район салбы- рын, СЭКП райкомунун пропаганда болгон агитация килдин, ВЛКСМ райко- му сула ажалдан турарын айтыр керек.

Лекция пропагандында бо четпестер- ни Ниятелинин район салбыры, СЭКП райкомунун пропаганда болгон агита- ция килдин, ВЛКСМ райкому база партия эге организацциялары чөөкү үдө удуз- каары негетинин турар.

М. СЕВЕН.

„Межегей“ совхоз солуннар албастан

Танды районунун „Межегей“ совхозу- нун төвү—Алаак суурда чурттал турар ажалчы, албан-хаакчылар 1957 чыл- ын төп болгон област, район солунна- рын база журналдарын дыка хейнү чагыл- ып алганар. Баштайгы үдө олар ча- гылгаларын хун-бүрү ап, номчун тур- ганар. Ичкан „Межегей“ совхозка тус- кай почталыон ажалдан турган.

Майынч баштайгы хунеринин бирөө- ндө деми почталыонусу чедир кел- геш—Бара-Бууду биле Алаак суурлары- нын аразында моюн чоттар почталыон тур- бас, смета чой дөр чоттар—деп, мындай болгон. Оон соонда солундарыны бир не- делэ азы 10 ажал хондан чорумал кылжалер дамчыштыр суурга келер, а поч- та чедирин келген киж солундарын, журналдарын болгон чагаларын кайы- бир кижинин бажынында экөөн калпакш баар, ыччанган чалкычлар чагыларын четче албастан. Иччангы ыракм олар- даа малчынын солун көрөстөш. Мал- чын Оюн Кок-оол „Шын“ болгон „Ту-

винская правда“ солундарын бир ай иш- тинде албаан.

Алаак суурда почта хааржаан май 3- тен июнь 1-ге чедир ажаллаан. Июнь 1-де ук хааржагы ажалдагы мында чагалар болгон турган.

„Межегей“ совхозтун ажалчы, албан- хаакчылары солуннар болгон журналдар келбестөн дугайында Танды районун харылаа конторанын начальниги эш Силенинче каш удаа айтыр туртузуп, негизде салырга —Алаак суурга почта чедир смета чок, солундарын боттар- ынчар көп ап турар—деп каан.

Совхозтун ажалчыларынын болгон албан-хаакчыларынын ортузунда парала- та таралыганы бо хире багы турда мын- да партия организацциясы (секретары эш Силенинчов) болгон совхоз директору эш Борисов кандыг-даа хемчег албайн турар.

Т. ТАЖИ-САМБУУ.

Кызылдың горхозунун № 18 магазининин салгыжы Валентина Шишляникова ай планын ажир күүсөдөн турар болгон салым алыкчыларга ээллек ажалдан, бодуну хулээлгенин ак-сеткилдиг күүсөдөн турар.

Чурукта: В. Шишляникованын салым алыкчыларга барааны салгылап турары.

Демниг күш-ажылдың түңнели

Арыг-Бажы—Улут-Хем районун Мале- ков аттыг колхозунун ийги хонь бригадалык болгон Шаган-Арыг МТС-тин ол колхозта ажалдан берип турар тоску трактор бригадалык тын турлаа. Арыг-Бажынын ол, бо талалары ийи өнм арыг. Мында ийиттар, шивилер, халындар, чогураалар, таадар болгон оон-даа эске ыштар хей-биле өзүн үн- ген, арыгдарга инеккара, кызылкат, чогураа, честекат дөш ышкан кат-чи- минстерин кайызын ол дөр, ол черде элия, хуабус, койгун, күртү, торлаа, ас, күзө, мороз болгон оон-даа эске аңар бер. Мындай байлактыг чер ниятинин ажал-агыйына ажал-дузалыг болуш келгенин амдырал көртүскөн.

Арыг-Бажында алактарынын ийи та- лалындан үнү чылар кара суугар хонь, негиз бригадаларынын шадеринче агын бадып чылар.

Трактор болгон хонь бригадалары бо чалын 2036 гектар тараа култураларын, нотааларын, кукурузаны, тарымал- ситгенерин тараан, иччангы 162,39 гек- тар кызылкат ханакарапай тарытыган. Бригадалар эртен чылдын күзүндө тараан 147 гектар бектаранын, 102 гектар кызылкаттын одурулар арасын үдүргөткөн, ол дөргө, хөрүнүн үнү- дүртүтүн бедиринде чүтүлө чүтө бо- лур. Чакы хонь ажалында эш Кутарин- нин үдүрткан трактор бригадалык механизаторлары болгон ийги хонь бригадалык колхозчулар шууду ажалдаанар. Трактористер Стребова, Исам-оол, Чаш-оол, хонь бригадалык Бугалай, Байыр-оол болгон эске-даа колхозчулар оонашкан ажалдарын нормалын хун-бүрүге тус-тас ажыр кү- сөткөн. Олар ам тараанын суггары- ганын чорутуп, оң чыгы ажалдагы кич- көнгөйүн уландырып турар. Эки дү- жүтүгү эстүрүп алыр дөш колхозчулар эске-даа чамдык хемчеглерин боттанды- рып турар.

Механизаторларын болгон ховуа ажалдан турар колхозчуларын чур- таар оран-сууру багыт өвөс кылдынтан. Тарымга эгелеринин муруну чарында

5 өрөк чаш бажыг туттунган болгон ажалдаа кирген, мында кызыл булуз, етөлөөлө база бар. Бригадаларын төвү- де бир угда 5 киж кирер чунар бажын ажалдан турар. Электростанция, дөргө, хаб бажырар чер хонуну ажал-ишчи- леринин културат амдыралында чү- дүлө черин жасеп турар.

Дүжүт ажал алышкынынга чамдык бедеткедир чорутунган турар. Тараа куралыр чер, мотор-биле ажалдаар сир- товка, автодеңиз ажаллаа кирген. Шаа кылдынтан склад тууду доостун турар, 500 тонна тараа урар чаш склад- тын ханалы бүрүн доостунган, ам шаа- нын кылдынын турар. Дүжүт ажал алышкынынын бетинде складтын ту- дуун доост дөш туудузулар кызылкат ажалдан турар. Уш складтарын ара- мын тараанын вагоңчуташтар-биле сөөртүр, колхозчулар оң чазалыг орунун шугумун туртузуп турар. Тра- ктор бригадалык чалгы чер аңарыганын чорутушкан, аңдарган черлерин бок үкүштерин арылап, колхозчулар ситес ажал алышкынынга бедеткеннип ту- рар.

Хонун ажал-ишчилеринин орту- зунда агитация-массалыг ажал багыт өвөс туртузунган. Бригадаларын тын турлаа доостунган, плакаттар болгон туктар-биле шиметинген. Агитаторлар Сынаа, Исам-оол, Чаш-оол олар агиттуу- дустарын, кертүгүт сабырларын үргү- чү түндүрүп, хулээл сабырларынга мурнакчыларын илереп келген. Ном- чуталар база чоруттунган турар, өштер Хурагандай, Бадрас илеткедери, лек- цияларын хей удаа кылгаллаа. МТС-тин дирекциясы, колхоз баштаар чери эки ажалдан трактор агрегатында болгон тууду эвенозунга шилчир кызыл ту- чуташтарын тыныскап. Трактор бри- гаданында механизаторлар болгон хонь бригадалык кезгитүүнө Октябрынын 40 чыл ойга аалар болдурган соци- алист хулээлгелерин үрө-түнээдиг күүсөдир дөш демисежип турар.

Т. ХОВАЛЫГ.

Чер-черде орук ашталгазынче кичээнгейни күштелдирер

Бистин Тыва областын транспортунуң кол адыры ам дөргөндө, автомобиль транспорту болуп турар. Мону барымдаа- лааш, Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» кезде ажал-агый артелинин кези- гүнөри район төвү-биле колхоз аразы- нын машина артыжар орун аштаар ду- гайында дугуржун алган, орук ашталга- зында шифти организастаннар.

Ук шифте 150 ажал колхозчулар бол- ган Баян-Тала кезде Советтин эске-даа хаммагыларын кирешкен. Колхозчулар орук ашталгазын чедикчилерин чорут- каннар, ам колхозтун машиналары ра- йон төвү-биле моондак чок артыжып ту- рар апарган. Бир өвөс ол орук ашталга- зында шифти организастанан болза, оон ашталгазында 15800 рубль колхозтан чарымдатынар турган.

Орук ашталгазын организастан талашы- биле колхоз баштаар чери (даргазы эш Самдан), кезде Совет (даргазы эш Аракчаа) тодорай хемчеглерин ап чорут- кан болгон орук ашталгазынче ажалчы чоннарнын чедикчилерин энгиледе шы- дааннар. Орук ашталгазын колхозчулар эштер Көшкөдөй, Адыа-Херел, Эртине, мал эччин Фазел-оол, зоотехник Биче- оол, башкылар Бады-Чыргал, Серен бол- ган өскөдөр-даа өң иденпейлг кирш- кенер.

С. СЕРИН-ООЛ.

Эрин—бистин областын ырак район- нарыннык кирээл. Орук харылаазы оон улус ажал-агыйында улут ролюд ойлап турар. Мындай турбуже, Эрин суурунга област төвү-биле болгон эске-даа район- нар-биле орук харылаазын чедик чок таварылаарга болгончок-да ужуражып келген.

Эрин сууру-биле Самагалдай аразында Чөөрн арты кышкы үдө үргүчү хөр- түтүгү болгон ужурунда машиналарын артыжарында улут моондагы таварш- тырып келген, а чалгы үдө казан чалы- мын болгонда ол аразынын оруу мылаш- талы берген, орук харылаазын база ба- ссырадып турары хаал өвөс. Ол улут ору- ту кышкы болгон чалгы үдөлерде аштаар дугайында чогуур кичээнгейин салды- майн турарын демдегээр керек.

Район төвүнүн болгон колхозтарын аразында орук харылаазын быза-ла ийиңг эки өвөс. Чижө, «Чаш орук» колхоз-биле Эрин суурун аразында орук автома-

шиналарын таарымчалыг артыжарында дыка моондагыт. Ийиңг багыт оруктар- ын аштап болурун боттут аргалары бар. Орук ашталгазынче кичээнгейни күштелдирер Эрин райкүсөдөн база колхозтарын баштаар черлеринде, ке- дэ Советтерден негетинип турар.

А. ДАМДЫН.

Өвүр районунуң төвү Хандагайты суур- дан Кызыл хоорай баар кол орукта Хен- дергейин улут арты туруп турар. Орук ашталгазын эки организастанан турары- ның ужурунда автомашиналарын кы- жын, чалын артыжарында Хендергейин арты улут бергедөшкенин таварш- тырып турарын Өвүрге чоран чалаачы- лар-даа, районун оң чуртут хаммагы- лары-даа эки билер.

Ийиңг болза-даа, Хендергей орун аш- таарында районун колхозтары эртен чылын-даа, бо чылын-даа дыка сула киржин турарын демдегээр керек. Чи- жө, «Коммунизмче орук» колхоз (дар- газы эш Шаалы), «Кызыл тул» колхоз (даргазы эш Очур) орук ашталгазында эртен чылын четпес кирешкен.

Хендергейин орун аштарын кезде Советтерин болгон районун колхозта- рынын кичээнгейинин төвүгө туртузар керек.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Танды районунуң төвү Бай-Хаактын болгон Кызыл аразында артыжар кол орунда Межегейин база Улут-Арыгтын суугары бар, ук суугарын бежидар кө- вүртүлгөри алган каш чылдар ботураар тууду кылган турган. Ук көвүртүлгө ам барык ажалдаан үнгөн. Оң чылда- ганын чүтө дөш, оларын септелгенин Бай-Хаак суур болгон Межегей кезде Советтери чыл бүрдө организастанан келгенинде болуп турар.

Ол көвүртүлгөрин септелгенин кы- лырын-биле эртен 1956 чылда аңаа ышк материалдарын дүжүргөн турган, а ол материалдарын ам өскөз ажалган каап- кан. Көвүртүлгөрин септелгенин бо чы- лын кылды дөргө, ышк материалдар чок ужурунда саалап турар. Ук көвүртүлгөрин септелгенин дарый чорудар дуга- йында хамаарышкан кезде Советтерин талашында хемчегин алаа чотуру.

Т. ТАЖЫ-НОРБУ.

Налыкчулардын БИСКЕ БИЖЭЭНИ

ЧӨӨН-ХЕМЧИК. Ленин аттыг колхоз- тун почтачы Ожупкан почтаны Чада- на хоорайдан барып ал, колхозчуларын чорудар чага-бикинерин районун хары- лааа конторазында неделада үш натап чедирип турар. Колхозчуларын чагыл- ганын, чагаларын элдерин дөрдөн че- дирип берип турар.

М. ЧИМБИ.

НАА-ХЕМ. «Октябрь 30 чылы» колхоз- тун малчылары социалист чарышма алган хулээлгелерин күүсөдир турар. Хойжулар Таваалы төрзөн 410 хойдан 430, Санчат-оол 330 хойдан 345 хура- ганын, чылгычтар Санчат-оол, Өдөк 38 беден 38 мулунарын алган. Мадачы Бүлүкөй 75 баш хойларын бирээин-

ден-не 1,2 м дүктү кыгып алган.

Г. ИМЕЙ.

ЭРЗИН. «Сталинчы орук» колхозтун колхозчулары болгон колхозта шолонин өвөрникчилери суруну оонаңчылар тала- сы-биле бо чазын улуг амылды кылган. Суурда 2000 ажал ышты олурунган, суггарыганын эки организастанап турар.

Х. ДАРМАЖАП.

КЫЗЫЛ-ХООРАЙ. № 2 шолонин өвө- никчилерин ада-иелери 22 киж 1—7 болгон 8—10 класстарын өвөрникчи- лери-биле кады 4 класстарын чутайлап берген. Шолонин септелгенин төрө- дер комитети улут дузаны көргүзүп, ада- иелерин, өвөрникчилерин организастанап турар.

А. ЭРТИНЕ.

Социалист болгон буржуаз идеологиялар эптешпес

Делегейин социалист болгон капи- талист ийи системалары туруп турар үдө чурттал турар бис. Оларын аразында харылаа байдалынын дугайында ай- тырыг — амы үнүң кол айтырларынын бирөөсү. Социалист болгон капи- талист чурттарын тайбын кожа-хелбө- бө турарынын деңизин принципни Совет түрүнө болуун даштыкы политикамын быжын-биле барымдаалан турар. Ийи системаларын өнөмонист тайбын чары- жаларын орунга социализм тилээр, чүтө дөргө социализм капитализмде шилтирелер артыг хунтерин деп чүтөге совет кижилер бүтүрдиглер.

Ийиңг-даа болза, социал-экономика- тик системаларын тайбын кожа-хелбө- бө турарынын принципни идеология талашы- нче шилчидип болур дөшн ол бо ыч- чам! Ол өвөс бойлыын-ан. Күрүндөри- нин аразында харылааларын идеология айтырлар-биле холуп болбас. Социалист болгон капиталист системаларын тайбын кожа-хелбө- бө турар болза, социалист болгон капиталист идеоло- гияларын демисел болбас дөшн ол өвөс, харын демисел болур дөшн ол.

Оон өскөдөр болбас ужурут. Идеология дөргө кандыг-бир аныгын билгит хонь- неринин болгон идеология системасы болур. Социалист идеология болза, ажалчы аныгын болгон бүтү ажалчы чоннардын эрге-ажыктарын илереп болгон камгалап турар, буржуаз идеоло- гия болза, капиталист аныгын эрге-ажыктарын камгалап турар. Бур- жуазия-биле ажалчы аныгын аразында аны талашып-биле эптешпек чорук тур- бас, чүтө дөргө, оларын эрге-ажыктары шуут удуранышкан. Иччанган социалист болгон буржуаз идеологияларын аразында эптешер чорук турбас. Бо чүтө чылдыг эгеленде В. И. Ленин мын- чаар бижээн: «...Айтыр чүлө мын- чаар туртузунган турар: буржуаз азы социалист идеология. Мында ортузунда- ны чок (азы киж төрөлтөтөн кандыг-

даа «үшкү» идеологияны ажалдан кыл- баан, черде ыччан аныгын удура- нышкан чоруктары-биле чарымчалыг ниятелинде аңыдан дашкаар азы аңы- ның кырында турар идеология кажан-даа турбас ужурут»). (Чотгалар, т. 5, ары 355—356).

Амы буржуаз идеология — реак- ция, чонга өжөнөшпөк күш. Ажалчы чоннарны мегелээр болгон капиталист туртузун камгалаар, оон принципчөн болгон буржар багын чап чакырар, эже- лекчи дайынарын болгон колонизалыг дөргөдөйлө агартын шынаада орундал- ларга буржуазия ол идеологияны ажал- лат турар. Буржуаз идеология ортакы үнүң караныг дүбөй чорутун солову- шаан эртемни, литератураны, уран-чүгү- дү байлыгын, ниятели депшилизинин электичин турган тө шалга-ла, эртек. Ам бистин үеисте буржуаз идеология болза, империализмин өкирткөөс аарыларын чакырарын, оон буржар бок арын каастарын, ниятели деп- шилгенин херөөн, коммунизмин херөөн буржаралык басырадырын, нүдүдөри оралжып турар. Ийиңг-даа болза, им- периализмин идеология капитализмин ажал-биле камгалаарында дитикпейн тур- рар, чүтө дөргө улус-массаларын алча ам хандыгын ап шыдаас. Иччанган реакционер идеология ажалга аны- бүрү кылдыр аңдарын, дүндөри хуузуп турарлар. Олар меге, демократияг дозубу- галарын ийи үлүрүп, капитализмин социализм дег кылдыр көртүзөрин оралжа- ып турар болгон оон-даа эске. Олар массаларын карзан ажалат, оларын ийи билгит, марксизм-ленинчи идея- лардан чалыдып алырын оралжып тур- рарлар.

АКШ-тын вице-президенти Р. Ник- сонун чотка чаш кылган медегелин бо дугайында кончут хактеринг болуп тур- рар. «Кижилерин угаан-болдым бол- ган чүтөктөрүн чалап алыр ужурут шак ийиңг идеология программасын ажалдан кылдырыче немеде күштү кан-

дыг-даа эртек-үвө-биле кылдыр ужурут бис» деп ол чуталаан.

Америк буржуазиянын ийиңг социал- чалгыларын күүсөдир дөш өвөс өвөс публицистер, социологтар, экономистер ажалдан турар. Чижээлгөргө, «Улусчу ка- питализм» дугайында тоолу оларын ийиңг күжү-биле ажалдан кылган. Ажалчан алыгын мөчүп турган ажалк хей кончаа ажал тып турар оң улут аме- рик монополияларын өүдөлинин дуга- йында хейге билингир фактылар турбу- же, АКШ-та капиталист болгон ажал- чынар чок «чаш капитализм» төртүн- ген деп ол тоолуң авторлары бастыап турарлар. Ол меге «теориянын» орундал- ыш шуут-ла тодорай: капиталист ба- жынын өрг ханазын улусчу байдалыг кылдыр ала буудур болгон капиталист монополияларын төртүнген «хостут делегей» ышкан кылдыр көртүргө.

«Социал стратификация» деп аалар тус- дай теорияны буржуаз идеология ажал- дан кылганар. Ол теория ботулар амы- га, «аңгы» деп билинг «эртижирөө» деп чарлаар болгон «страты» азы социал бөдүктөр деп билиг-биле солун турар. Кижилери ол бөдүктөргө кандыг-даа демек барымдаалайын каттыштырар: профессияны, эртемни, хей-ниги бай- дал болгон оон-даа эске... Иччанган кижилерин ниятелиде байдалын тодора- дып турар кол чүтәлдер дугайын — оларын бүдүргө чөпсөнтө хамааралыгын дугайын, фабрикалар, заводтар, чер болгон бүдүргүлөгүн эске-даа чөпсөк хе- рессел кыгма хамаржырынын дугайын ынталыгын турарлар.

Буржуаз ниятелиде алырларын «хе- неон чиде бөрткөн» дугайында ийиңг ийиңг-шадилер шуут-ла тодорай орундал- ыг: капитализмин аны талашып-биле чидилгенин турар чорудаларын чап чакырар, аны демиселгенин идеализм чал- дадыр. Чижө, аны демиселгенин Катышкан Штаттардан тып алыр дөргө,—ол шуут ийиңг чок херек-тир деп америк социал С. Бьюсенен медегелен.

АКШ-та массалыг ажал кокадымын- кыны, компартияны ажалдыкчыларын шаажылап турары, депшилизин аме- риканын «хонун» контрестин аны- бүрү комиссияларында хынан турары болгон оон-даа эске ийиңг фактыларын ам канчаларыг ычам? Оларын дугайын Бьюсенен мыттавайын турар. Чок, мөч- күчүлөр болгон мөчүдүкүлөр турар турда, бирөөлөр бүдүргө чөпсөк хе- рессел ийиңг, а өскөдөр бодунуң ажал- чын күжүн саттынар ужурга таваржып турда, аны демисел черде чалаш чок. Оң оң чутуга хейкеринин бирөөн болза идеологияг демисел болур, ыччан- ган социалист болгон буржуаз идеоло- гияларын энтен чогу мында көстүн ту- рар.

Социалист идеология дөргө, социал болгон национал дараалыг бүтү хей- керинде улут улаңган амы үнүң эң улут депшилизин күжү. Ол ханы интер- националыг болгон гуманизм, бөдүн киж дугайында, оон бүтү чогадыкчы хунтеринин чечектелишкенин дуга- йында сатын салымшы-биле ол синиң- сен. Тайбынын болгон улустарын аразында наймалды камгалаар дөш ол демисел турар. Марксизм-ленинзин теорияныг үндөстөтөгөн социалист идеология болза, киж төрөлтөгөн чырыктыг келер үеинче — комму- низмге оруту чырылган турар, бистин ченин үндөш айтырларын канчаар чинтирелерин айтып берип турар. Со- циалист идеология, марксизм-ленин- нин идеялары кижилерин бөдүнчө улут күш-биле хаара тырттын турарынын жү- рү мында: олар ам бенин чүчү миллион кижилерин угаан-медегеленде сиңик- кен.

Социализмин чедикчилерин импе- риалист буржуаз ажалк мөчүдөн тур- рар. ССРЗ-те болгон улус демократия- ның чурттарында улут программаны ол туртугү чорудуп турар, ол пропаганданы чорударга кандыг-даа хонь, нүдүдүгү му- рунга бенин доктавайын турарлар. Нүдүгү меге алысхан буржуаз журналистерден өгөлөөн «хонун» профессорларга, күр-

нениң улут ажалдыкчыларында чедир реакциянын бүтү идеологияг күштери ол буржар-бак пропаганда киржип турар. Социалист идеяларын массаларга өзүн турар сатыларын үдө деп орадаштып- берген, олар боттарынын солундарга чүт- дөргө болгон ажалк улут номнарныг марксизм-л

Дүк кыргыздазында болгаш хүлээп алышыкынында четпестерни чайладыр

Дүк кыргыздазында чутула кампания. Бо ажылды чогуур өйүндө органиастыг чорутары колхозтарның болгаш совхозтарның база белекел органиастыг эн чутула сорулганы. Мындүрүбүзе, бистин област дүк кыргыздазында чыл бүрүдө чоруп турарының практикасында ам-даа четпестер бар. Бо ажылды кол кургузунда-ла каларыларның боттарында дагыш каар, олар бир колан хойлу 10—20 хонуктарга кыгыш келер, а кыргакан дүгүн складка боттары алпарып дужаап турары кайы хей.

Дүктүн кыргыздазында болгаш дужаагазын мындай байдалыг органиастаар чорук бир чүгүндө ажылга дык сааттыг, ийи чүгүндө кыргыздазын шыа-рын куудалып турар. Чикээ, Өвүр районун «Торгалыг» колхозунун хойжулары эштер Осур-оол, Осурбай, Селип, Сандык олар кадарган хойлары чылдыңна боттары кыргакан, дужаап турар. Кыргакан дүктүн дужаалазын тускай органиастаар ужурул турган.

Кыргызда үзүндө хой бүртүзүнүн дүгүн аныгы дөңсөп, тус-тус сорттарын чамдык колхозтарга база ботта-дырбайн турар. А ужурунда болза, нарын-чиге, чартык нарын-чиге дүктөрдө, база чүгүнүн тус-тус аныгыл сорттаар турган. Дүктүн үчүдүн шакмычар тургузар чорук хой бүртүзүнүн уксаа шыаарын, оң бээр дүгүнүн хем-чөзүн, хойларын продуктулуун тус-тусада чамыг чок билеп алырынга артыг бээр ийик.

Бистин областтыг белекел органиастыгында дүк хүлээп ап турарының практикасында уузг четпестерни барын дем-делээр керек.

Дүктү хүлээп алырда, дүктүн аныгыл сорттарын тускайлап ылабайн, харын барык хей кезини куду сорттарга доктааткан, хүлээп алыр таварыгалар бар. Бо чорук бир талазында дүктү хүлээп ап турар ажылдакчыларның тускай мергезинин чавымында, ийи талазында оларның ажылынга контролду четпестер тускайлап болур.

Ол ышкаш дүктү дужаап турар чамдык кижилерин талазында харыса-ла чок чүгүндө болуруп турары база кайы хей. Колхозтарның баштаар чөлдөр болгаш мында ажылдап турар тускай эртемнилер дүктү дужаарда, оң сорттарын хынамчалык-биле ылап албас, ботун арытлабайн, холштун савалаш, хүлээп алышыкын пунктуларын чорудуп турар чорукту моон сонгаар сокса-дыр керек.

Бо бүгү чүгүндө дүктүн шыаарын дык куудалып, чогуур өртөөгө дужаа-тышмас, язым-бүрү казыдаларга болган-чок-ла таварыштырып, өртөк-үзөш

сөөжөдөп, колхозтарның боттарында уузг каражаны таварыштырып турар.

Чамдык белекел чөлдөрүнүн талазында дүктү хүлээп алырда, чылдаага чок черге дүктүн сорттун өжөгөөрөн кудула-дыр таварыгалар бар. Оң чикээ чамдык Чөөн-Хемчик районун белекел чөлдөрүнүн практикасында өрүп болур.

Тываның көдөз ажыл-агый дуржулга станцияны Чадааның белекел чөлдөрүндө дүк дужааган санында-ла дүктүн сорттун, класстарың болгаш өскө-дээ шыаарыларның дугайында үш чылды улаштыр белекел чөлдөрү-биле үргүчү маргаладып болуп келген. Чүгө дөргө, дуржулга станцияны чыл бүрүдө дүктү кыргакан сонда оң тус-тус сорттарын, класстарын аныгыл арылааш, алпарып дужаап чөлдө бөргө, Чадааның белекел чөлдөрүндө оңу хүлээп алыр санында өртөөн ылазыла куудалып турган.

Станцияның дирекция чөлдө дужааган дүгүнүн шыаарын шын тодаргайлаанга-ла мындай бүтүрөп болган ужурунда белекел чөлдөрүндө талазында дүктүн сорттун болгаш өртөөн чылдаага чок черге кудуладып турарында чыл-шарашып келген. Белекел чөлдөрүндө бүтүлдүргөн ол шын эвес санааш-кынаарын болгаш сортташыктын тодар-гайлаан сөөгүндө дуржулга станцияны дужааган дүгүнүн чөлдө албаан өртөөн 52 муң азыг рубльи жөй тодоргоп алган. А көдөз ажыл-агый артыларын-дун хей нурууу болза белекел чөлдөрү-нүн канчаар хүлээп алыр болур, дүгүн шак-ла ыччаар хүлээп берип турар-лар.

Белекел чөлдөрүндө дүктү хүлээп алырда оң сорттун болгаш өртөөн ыччаар шын эвес кудуладыр чорукту болуп турар чылдаага чок чөлдө дүк хүлээп алырының саавырын белекел чөлдөрүндө чамдык ажылдакчыларның хажыдып турарында, колхозтарга болгаш белекел чөлдөрүндө ажылдап турар тускай эртемнилер дүктүн шыаарын шын тодаргайлаанга чорудуп кичээгөйи салбайн турарында.

Бүгү хүлээп алыр хой дүгүнө белекел чөлдө чаа стандарттарын өртөөн чылдаа өгөлдө тургускан: нарын-чиге дүккө 7763-55 ЭКСТ (Эксперт күнне стандарт), чартык-нарын чиге дүккө 7937-56 ЭКСТ, чартык кадыг дүккө — 7938-56 ЭКСТ, кадыг дүккө—7939-56 ЭКСТ. Бо стандарттарын эки өрөшөп шикээп алыр болза, дүктү сорттап, класстап алырында мында-ла берге чүвө чөк.

Бо чаа стандарттардан аныга «Дүк-тү бүдүрерин болгаш белекээрин улам

ынай көвүдөйр талазы-биле хемчеглер дугайында» СССР-н Министрлер Чөвү-дөлийн 1956 чылдың май 23-те хүлээп алган доктаалын баарга колхозтарын дужаар дүгүнө чаа, белекел өртөктерин база доктааткан. Оон аныга күрүненин салып алырының өртөө белекел өртөө-дө бүдүн чартык каттап өскөн, а бир өгөс колхозтар күрүнөге ылазыла дужаар хүлээгезин ажыр күсөдөпкөн болза, немедө өртөкти база алыр.

Бо чаа стандарттар болгаш дүктүн сал-дып алыр өртөөн белекел хемчеглер хой ажылын хөжүдөргө болгаш дүктү кыгыш алыр, оңу камнап, харысагалыг дужаар талазы-биле колхозтарын сонургалып дык белекел турар ужу-дуг.

Ам үдө бистин колхозтарында нарын-чиге дүктү хайнак хойлар азын кыдаан, Илангы, Өвүр, Эрин болгаш Тес-Хем районнарында бо чылын кыргызда кирер чиге-нарын болгаш чартык чиге-нарын дүктү хайнак хойлар, ниртер барык-ла 30—40 муң баш чөлдү турар. Чөөн-Хемчик районга 1955—1956 чылдарга чоруткан үчтө баарга алырда, Чадаана, Хөндөргөй, Ийме, Баян-Тала девискөөрүндө колхозтарда бистин чартык нарын-чиге болгаш харын-да нарын-чиге дүктү хайнак хойлар дык кыдаан болуп турар. Моон мурунунда ышкыш оларын дүгүн кадыг дүктөр-биле холуй савалааш, дужаап турган чоруктарын ам черге болуруп болбас. Чүгө дөргө холуй дужаар чорук колхозтар-ның боттарында болгаш күрүнөге уузг көгөрөл болур деп чүвөп билер керек.

Ам дүктүн кыргыздазын болгаш дужаалазын кидин изиг-түлүк үзөт. Устуде айткан четпестерин болуру-белекел чөлдө хемчеглер боттарында өртөөгө чутула: дүктүн кыргызда-зын, оңу ажаап савалаан, сорттарын болгаш класстарын колхозтарын эр-темнилер боттарының шутт кыжыл-ге-зи-биле чорудар, дүктүн кыргызда-зын болгаш дужаалазын МТС-терин тускай эртемнилер боттарының контролынга алыр, белекел чөлдөрүнүн ажылдак-чыларын харысагалыг бөдир болгаш оларын талазында кым-даа болза, кү-рүнениң дүк хүлээп алыр саавырын ха-жымы болбас.

Дүктү кыгыш, ажаап алырының бол-гаш дужаалазын саавыр чүрүмүн шы-нын сагып боттарында болза, күрүнө-гө эки шыаарыг дүк дужаатынар болгаш колхозтар хей-хей оругаларын кирип алган турар дээринге чигинишкан турбас.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ,
ветеринария эртемнилерин
кандидаты.

Чаагайжыдылганың херээнге

Партия болгаш чакаткы совет кижилерин материал-культура дөңсөп улам чаагайжыдыр дөңсөп салып турар сорулгаларын чөлдөрүнүн боттадыра-нында көдөз Советтерин ролу улуг. Бо талазы-биле Сүт-Хөл району Алдан-Маадыр көдөз Совет багай эвес ажылдап турар. Советтин үдүргүзүмүндө Кали-нин аттыг база Жаанов аттыг—мындай ийи колхоз бар. Колхозчу суурларын чаагайжыдыр дөңсөп чонун күжүн чөп кыгырып, Венгрияны арыг агаарын бужартадып турган.

Реакцияның амгы тактиказын оңа чүгүндө боттоткан Венгрияга болган болушунуар үзүндө кончуг тодаргай өсүп турган: боттарынын улуска уузг бөдүрү арнын «хосталга» болгаш «демо-кратия» деп өскөт-биле чаап чачырып турганар. Боттарын «демократияны» камгалаачылары кыдыр чөгүшпөп ал-гаш, фашист тоюачылар коммунистерин болгаш «Венгрияны өскө-да патриот-тары хыялчөтөп, номнарын өртөдүп, музейлерин уулапкан турганар. «Демо-кратия дөңсөп» деп лозунг-биле чамдык алган, олар Венгрияны фа-шизмниң болгаш дайынын одаанга база каттап хуудууларын ордашканнар. «Хосталга» дугайында шуугааныга хө-дөдөшпөп алган, олар херек кырында дүс демократия тургузуун болгаш венр улустун бүгү социалист чачалып алышыкын уулааарында, капитализм-ни Венгрияга каттап тургузарында белек-көдө чорудуп турганар.

Делегей реакцияның улусчу Вен-грияга уузг хоралыг идеология ажылы кыдып турганы хей эвес. Илангы венр интеллигенциянын аразында чамдык турар биче буржуа кижилерге ол элөөн саадыларын халдаткан. Венгр парлал-ганы чамдык органын контролөөгө үй-жөөнүн ырак мурунда-ла, четпестер-ин шүгүчүлдөп деп чүвөгө сактааткан ал-гаш херек кырында марксизм-ленинизм-ниң уузг идеяларын үзөшк чокка бу-руу шаап, социализм тургузарында бүтүрөөс чорукту негдөдүп, улус де-мократия тургузуун бөдүрү үзөшкө-нине уузг чүдүр берип, оң-биле контрреволюцияга ажы берип турганын моон-биле холбоштыр чуталаары чутула.

Венгрияга болган чөв болза, идеология фронтунга кезөөдө серемчилдиг болурун дугайын биске чуталаан ту-рар-дыр. Ол дөргө — чинг демиселдин фронтту, маада тооча чок болуп, бур-жуа идеологияны кыдыг-да өлөөн-ки-ни-биле өткөжүр байдалды болуруп болбас.

ССР-де социалист идеология шутт

эвилдээрине совет боттук хемчеглерин органиастаап чоруткан.

Калинин аттыг колхозтун төвү Кос-Терек ол районда анык суурларын бир-рөөн, мында чурттаалганын, бүдүрү-дө болгаш культура-амыдыралыг чаа-чаа туудулары улам-на немечип турар. Бо чылын суурнуң чаны-биле бөдүрүм-бүгү чаартып алгыдырынга чонун кү-жүн шын органиастаан. Ол болза, суур-ла ногаанчыдылганы тарымалдарын сүт-бизиккан. Коммунизм дөңсөп демисел бистин улусу ол сорук кирип турар, совет эртемге, литературага болгаш уран чүгүтө мураакчы идеяларын ол өңирип турар. Буржуа идеологиянын турарында сондаа суур бистин чуртта чок. Мында-да болза, оң ийи-чангыс идеология-нын совет интеллигенция амдыралыга багай саадыларын халдадып турар. Ону болза, эрги үзө-хөөнөрин, аңы-жыл-ды болгаш инстинктин өңүтүш шын эвес көр чоруктуң, националист ажы-чан-чыларын, шакын чүдүгөшк арты-чызын совет кижилерин чамдык кез-инде артып калганы-биле тайдыр-лаар.

Идея-политика талазы-биле турштук чорук четпес кижилерге чогуур саады-ларын база халдадып турар Барымын чүгүтү буржуазиянын реакцияг идеологияны аным-бүрү оруктар-биле бистин чүгү-вүсчө шүгүчүлүп турарын оң-биле кады утпас керек.

Бир эвес чогуур ойтур шавышканын бербес болза, биске өжөөнөшкө үзө-б-далдар болгаш хөөнөр күштелч болур. Бистин идеология ажылымыс көшкө-чөргө-де капитализмниң чамдык кижилер-ин меделеринде артышкынаарынын дилеринде болгаш буржуа идеология-нын ийи-чангыс, идеологияны тар-рымчалыг байдалдар алаа тургустува-лар. Социалист идеологиянын ужу-дугузын бичегдер чорук бүртүз, оон чылгаар чорук бүртүз болза, буржуа идеологиянын күштелчканы болгаш ол деп Ленин демдөп чораш.

Бистин партиянын идеология ажылы шаап халдар, өскө болгаш өжөөнөшкө үзө-б-далдарга өткөн чок мөү-шыаары-биле кезөөдө ылапкан чораш. Амгы үдө, империалист идеология коммунизм уузг калчаалыг холоту чорудуп турар үдө, бүгү совет кижилерин коммунизм чалай идеяларына кижизитиш-шаан, буржуа идеологияны үргүчү сойлаан илердери оңа чутула болуп турар.

Н. ВАСИЛЬЕВ.

гарарын болгаш колхозчуларын бажын чаны уастоттарынын хандылар. Бо-даа хемчеглерге, суурнуң арыг-шөвөрүн улам экижидеринде-да Алдан-Маадыр көдөз Совет, оң доктаамал ажылдар ком-плекстары көсүк ажылдап турар. Ара-Арганың оруун база аштап дооскан.

Жанов аттыг колхозтун төвү Ал-Даш суурну чаагайжыдыр талазы-биле боттук хемчеглер чорутуруп турар. Та-рымалдарын суггарынга кудумчуларда арыг-бугаларын чаап кылган. Чуртта-га бажынчарын болгаш албан чөлдөрүн туудуларын херимээр база өскө-даа ажылдарын органиастаап турар.

М. ДОСУН-ООЛ.

НОГААНЧЫДЫЛГА

Току мяш-биле чөкөмөйиң байла-да болза мурунку чылдарга Тоора-Хем суурнуң кудумчуларына чамдык-даа олурткан мяш чок турган. Тоора-Хем көдөз Совет суурну ногаанчыдылганын кылгаш, органиастааларга, чурт-такчыларга берген.

Албан организация чөлдө, чурттак-чы чон бажынчар чанында болгаш кудумчуларда мыштары олурткан, ажаа-галымын эки чорудуп турарлар.

И. ДАРЫЯГЫ.

Улуг-Хем районун Киров аттыг кол-хозунуң баштаар чөлдө болгаш партия органиастаалыг колхозчу суурну ногаан-чылар дугайында планын кылгаш, 2700 аным-бүрү үнүштү тарып олуртуруп, партиянын ажык хураалыга бадмадып алган турган. План күсөтөмөөн, бо ча-лын чүгө 500 аным-бүрү үнүш олур-туган, ажаагалыг багай.

Колхоз баштаар чөлдө партия өгө органиастаалыг колхозтун суурну ногаанчылар планын кылгып, партиянын ажык хураалыга бадмадып алаа-да ор-ганиастыг ажыл чорутушаан. Колхозчу-ларын органиастаап тургаш, суурну моон сонгаар ногаанчыларын чутула.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

Өвүр районун төвү—Хандагайты суурга мыштары тарып турга-даа ажаа-га, суггарыла чогулдан кургал калыр турган.

Хандагайты суурну ногаанчылар та-лазы-биле бо чылын элөөн ажыл кыл-дыган. Дык хей үнүштерин олуртуп тарааш, калжаалан. Мыштары суг-би-де хандылар соруга-биле кудуктарын казып кылган.

Суурга тарып олурткан үнүштерин суггарыгызын эки органиастаан.

К. САГАН.

ЭМНЕЛГЕГЕ БИР ХҮН

КЕЗЕР ЭМЧИНИН СТОЛУНУН КЫРЫНДА

Тыва область эмнегезинин коллекти-вини мурундагылар ышкыш алаа-ла ажыл-ишчи хүнү турган. Ажыл хүнү ба-ла-ла эргидеги чанчыл-биле кыска бүдү-рүлгө хураалчыга-биле эгелен. Бир ду-гаарында дүңгөй эөлчөгө дежурныйлап хонган эмчи илеткеп берген. Эрткен дү-нүң болушунунарын тодазы-биле чута-лааш, эмчи аар аарыг кижилерин дуга-йы чуталаан.

— Аарыг Н. бо дүне эки удуш хонган. Оң температурасы 37,2 градус чөлдү ку-дуй берген.

Оң сонда уузг эмчи К. Бачыл-оол эмчиге чаа көп чыткан Токарева бол-гаш өскөдө дугайын тодаргайлап айтырган.

Кыска хураалчыга дөңсөпкан. Аарыг кижилерин эртенги эргидеги эгелен. Моол Арат Республикадан келген Ахам-суурен Уум-бунуң орун. Ол ам удавас ка-раа этине берген чанар.

— Тайгага адынап чораш Кыргыс Маа-дыр-оол айымын таварылга таварыш-кан, самолёт-биле область эмнегезинин кезер салбырыга эгелен.

Ону ол дораан-на кезер ужурап тур-ган. Кезер эмчи Кануников киж кезип эмнөөр өрөөчкө улапкан, алаа утуштур бир сестра далашкан. Кезер эмчи хала-дын кедип алырда ол ам-на эмчи хөвир кире берген. Ол ак өртүтү, а сестра ак аржымыг, ийилөөн арнын ак пөс-биле шарып алган. Долганар-ла бүгү чүвө ак ак чоорганнар, халаттар, салфеткалар, шарыг хөдөкелдери.

Стол кырында ак чоорган-биле шы-тырып алган он алы харын оол—Кыргыс Маадыр-оол чыткан. Оң ишти-ху-рында борбак өктүн он үш балык бер.

Рентген чуруун эмчи сөөлү каттап чы-рык ууур туруп көргөн.

— Кеш шымын өттиген, оң ишти-де бичил кызыл дымдары хангааран тур-ган. Ийи, үш кескен сонда кижиниң иш-ти көстүп келген.

Александр Иванович Кануников хад-да көрүнөйи холун аткар сунарга эмчи сестразы оң холунга скальпель ийи-дет азы өскө бир херекселди салып берип турган. Шак мындөй элтиг калы ажаа-дылганын чөлдө алдыра стол чанынга уузг меделер болгаш чаагай сөткүл-биле дыкка үр кады ажылдаар апаар. Кезер эм-чинин сестразы эмчинин күзөли оон салааларының биче-де шимчөөнөндө би-лип ал, кезиде чөрдү турда кадыг өс-көрилгелер болуп турарын дораан-на би-лип, чүү херек апаарын баш ууур белек-түр турар.

Эмчинин холу-даа дык-ла уран. Ол далаш чөв-да болза, дүргөн ажылдап турган. Аргалыг-ла болза кезилденч шагын кызырып чутула. Балыгаланган чөлдөрүн шак мыччаар арыггап турган. Эмчи бажын сөтөп кынырыг, арнын дери шаа кырычче төктүп турган.

Ам-на кескен черин даарап каан. Ке-зиде төгөн. Ам артыккан оон беле. Эм-чи чоруткан кезилденч дугайында аарыг төгүзүп дептеринге кам өс би-жиге каан. Саадын кырынга бижирге шуту белеп болгаш бөдүр.

Элөөн болганда Маадыр-оолдун орун-га эмчи база чөлдө келген. Эмчинин чы-чак хүдүмчүлүг-биле ол уткуп алгаш, өөрүшкүгү хүдүмчүлүг-биле эки тура-рын чуталаан чыткан.

— Удавас алаа апаар ол. Ол херек чок кижилерин бүт кырынга тургузуп турган эмчилер-ле болгай—деп, оң кола-зы баптанганын аарак чуталааш, чөдү халыг Валерий Шагаровтун чыдар ор-нунче имеп каан.

Шагаров чоотка чаа автомашина адаан-че кире берген. Машина оң ийи бүдүн дыкеекче чөлдү сый баскан, а ол балын шунтуз кезип ора теп үнүп келген. Ол ам эленип эгелен.

Эмчиге оң-даа нарын кезилдер тавар-жыр. Кол эмчи Заходкин балыгалан-ган чүрөктө операция кылган. Чүрек хан эргидегииниң төп органы болганда үндүр болгаш кир сорар наастарынын ролун күсөдүп турар тускай хөвириниң шынта-ны болур. Чүрек шынганынын болунда оон болуңу тускай ажылдарын ханды-рын турар нерилер тургустууган. Чүрек дүң-даа, хүндө-даа дыштамаш. Ол би-чи-ле ажылдавайн баар болза организм дораан-на өлүп каар.

Кезер эмчилер чүрөктин ханын час-каш, алаа турган багай ханнарын ыра-ды, чүрек ханын каттап даарап каар деп турган чамдык дидим бөдөлөрүн элөөн

биздингир кезер эмчилер безин буруу шаап, чүрөктө балыг эмнегезин болгаш шутт өлгөн ол деп санап турган.

Тываның байдалыга Заходкин бир дугаар мындөй операцияны кылган. Ол өң-не аар болгаш харысагалыг ажыл турган. Мындүрүбүзе үш чүгө се-кундалар-биле санаар апаар... Балыгалан-ган черден Заходкин хан кучуктарын ап каттап болгаш чүрек ханын торту-биле даарап каан. Хан төктүрү шутт соксаан. Чүрек ханын даарап турга аарыг киж ийи үргүчү улаан ышкынын турган болгаш оң суданы сокпайн баргылаар, а хан бажышкыны тодаргайлапчыл турган. Чүрек улам-на оожум чырыкы турган.

Кезер эмчи Кануниковтун ажылдап турары.

«Бир эвес чүрек шутт турунса канчаар-ла» деп дүргөткөп бөдөл кезер эмчи-нин уулаанын кирип кээр. Өдүм-биле чурттаалганын аразында демисел чоруп турган. Эм салыктыптарга чүрек сон эгел-лей бээр. Иччалаа-даа аарыг кижиниң байдыг улаан чок көвөөр. Шак мындөй минуталары бөдөлгө төкмөс-ле ышкыш сагыдырар. Кезер эмчи дүргөп, дыкка күженишканын ажылдап турган, ич-чалаа-даа оңу даштында көргө оожум. Заходкин чик уузг тыгаш, хүдүмчү-рөөн. Аарыг кижиниң суданы оң эгелен болгаш ол улаан кирип келген.

Иччалаа-даа чурттага дөңсөп демисел ам-даа үргүчүлөөшкан.

Бистин чуртувуста эмчи эрткин ыра-кта бурунгаарлы берген. Чазарткылар-ның дуржулазынга даанып алган, совет кезер эмчилер, оң иштинде Тыва область эмнегезинин коллективни, ажылдык чаа эргаларын болгаш методтарын үргүчү чазартып, кижилерин ам-тынын дөңсөп кызымк демисежин турарлар. Ам чүрек-те балыгын безин өмчөп турар апарган-нар. Оларның чүгө аарыгаларын өмчөп турар эвес, харын оларын холу шуттү күш-ажылчылар хөвөөр үндүрүп турар-лар.

Область эмнегезинин кезер салбыры-ны эмчилери эштер Кануников, Захо-джин, Вазсов, Белоголовкина, Уболов, Бадаева болгаш өскө-даа эмнеге ажыл-дакчылары кижиниң амдырал-чуртта-газы дөңсөп уузг күш үндүрүп турарлар. Олар хонуктун кайы-даа үзүндө дуза че-дирип чөлдү ээрээр. Элөөн болганда олар аарыг төгүзүгө «Аарыг киж эки удуш, мында-мында аарып тур деп хомудавайн турар болгаш тыныжы хостуг» деп уузг чоругаал-биле бижип турарлар.

Аарыг кижилер боттары эмчилерге өөрүп четиргенин илередип турарлар. Эмчилер палаталарга көстүп келгенде оларын карактары өөрүшкүгү хып кел-лр. Эмчилер оларын киж бүртүгө чыгып чычмак сөстү сөглөп, бир-ле солун чүвени чуталап четитиптер.

Салбырда хомудал болгаш санап депте-ри бар. Мында колдуунда-ла аарыг ки-жилер өөрүп четиргенин бижип каан. Оларын чамдык мындай: «Ховалыг Кийи эки кескени дөңсөп кезер эмчилер А. Ф. Заходкинге болгаш А. И. Кану-никовка өөрүп четиргенин илерети-вас.

Бистер, оолдун ада-нези, оларга ууун чаагай чурттаалганы күсөдүсө. Чаа-вө-тер».

ААРЫГНЫ ТОДАРАДЫРЫ — КАДЫКШЫЛ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИН ЭН ЧУГУЛА ЧҮҮЛҮ

Нияти аарыглар салбырының ажылы кончуг нарын болгаш берге. Улаангыш ыш-кымынкан аарыг кижилер чүтүтүн аарып турарын чуталап шыдавайн баар. Аарыг-нын дугайында чүү-даа биздинмес та-варылга эмчилериниң ажылы дыкка на-рымай бээр. Оң бир чикээ, нияти аарыгнын салбырынга 72 харыг аар аа-раан Токареваны эгелген. Оң суданы кончуг оожум согар, чүрөктин ажылы үзүктелит турар. Эмчи шиячип көргө чүрек таварышканын чамдык чөлдө өдүгелген болган. Оң алгаш көргө ги-пертенция болгу дег. Ханын он уузг ба-зымышкыны—260, а өң биче бажышкы-ны—120. Мэде хан чүгүрүшкен-даа ышкыш.

Эмчи аарыг кижиниң ам-тынын дөңсөп оң сөөлү минуталарга чөлдү демисежин турар. Нияти аарыгны тодарадыр эмчи аарыг кижиниң орнуңу чамында ыра-вастаан.

— Канчап бардынар, аргалыг болза, чуталап көртүр. Дораан экирди өмчө

Фин парлалга Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтун Финляндияга чоранының дугайында

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). ССРЭ-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның болгаш ССРЭ-ның Дээди Советиниң Президиумунуң кезиги Н. С. Хрущевтун Финляндияга чоранының доозулуна фин парлалганын кичиңгелдирген төвүндө турар. Хельсинкиниң июнь 14-те үлгүлөң сөзүмнүр басты чораларында улут аттар-биле Хельсинкиге июнь 13-те болган парлалга конференциянынга Н. А. Булганинның делегация болгаш Н. С. Хрущевтун чоранын парлал үндүргөн. Хельсинкиде болгаш Финляндиянык делегация-биле Совет Эвлюелиниң кызыгаарыга чейир оларның чоран бүтү оруунун дугузуна совет удурутукчулары үш турганын дугайында улут отчоттарын солуннар парлагылап турар.

Аграр эвлюелиниң органы «Мааканса» солун ССРЭ-ның удурутукчу күрүне ажилдакчыларының Финляндияга чоранының түндүктерин дугайында мурнуку чүтү

парлап үндүргөн. Совет Эвлюелиниң удурутукчуларының биске чораны доозулуна соонда, ол чоруушун бүтүрүтүп талалар-биле эки бодалды артырган деп ол чүтүлде демдегеп турар. Совет удурутукчулары боттарыга көөрү фин улуска таарымчалык болган болгаш бот-боттарын билчиринге-даа, бистиниң чурттарымыстың аразында чаалгай чөшүлдүг кожа-халбаа турарында-даа ол чоруушун улут ажытыг болган дээринге фин улус бүтүрүп турар.

Совет удурутукчуларын чоруп турганын үндүрүп кылып турган беседаларын ап көргөш, «Аамукелти» солун болза ол беседалар кайы-кайызы деп эргелиниң болгаш боттары хүндүлдежириниң угаан-бодалыга чорутулуна, улут күрүнеин болгаш оң шүүт эрге-ажыктарыга хамаарып турар кожа биче чурт-тук аразында харылзаларга кыныг чорук ховар таваржыр деп билип турар.

Ревизионистерге кыдат парлаганын ойтур шавышкыны

ПЕКИН. (СЭТА). Ажылдың стилин чурмучулар талазы-биле коммунисттер партияга дуа көргүрүп деп хевир-биле база шүтүчүлүк-биле чакырынып алгаш, ажылчын аңгының маанайында, улус демократиянык диктатуразынга халдаашкын кылып турар кижилерге ойтур шавышкыны берип турар материалдар төп солуннарның аркынарында улам-на хей черин өлөп турар.

«Жэньминьжибао» солунга демократиялык партиянык орадакчыны Чжао Бо-цзюньнун (ол оон-биле калды «Гуаньминжибао» солунун директору) чүтүрүп парлап үндүргөн. Чамкы хорамык чугааларын моң мурнууда ол детиниң чугаалап турган болза-даа, «Гуаньминжибао» солунунун кол редактору Чу Ан-пининиң коммунисттер партиянык удурутукчу ролуна халдаашкын кылып турган чүтүлдерин июнь 12-де парлалга дамчыштыр ол бүтүрүп шаап билжээн.

Диннадыларның бирезинде айтып турарында аларга, Чжао Бо-цзюнь (ол оорук харылзалар министр дугаалда турар) болза компартияга уураалыштыр ийи партияларын оппозицияны тургускаш, оларның кезигүнериниң санын ийи миллион кижилер чедир деп хуураады беседала илердеп турган. Оң бодалы-биле алырга, ол чорук Кыдатка эргелдир ийи партиядан тургустунган системалык болур органы бээр ийи.

Чжао Бо-цзюньнун ол болгаш еске-даа чугаалары-биле холбаштыр демократиялык партиянык дугаалык орадакчыны Ши Ян

(ол юстиция министри) болза июнь 14-те чүтү парлап үндүргөн, мында партия талазы-биле ол эжиниң «парлалгага бар яны чугаалааш, хуурунда чугаалар-га» Ху Фин шыкшан шак мыдыг сойлаал илереткен контрреволюцион бешин шындыктарына чедип турар» азы-бай-даларын бүтүрүп шаап турар.

Марксизм-ленинизм ревизионизм чорукту болдуруп, оппортунизмге чайгыш болбас деп, хоралык бодалдыг шүтүчүлүкчелерге сагындырып болур чүтүлүк билдинтир чогаалчы Ляо Шэ «Жэньминьжибао» солунга июнь 14-те билжээн. Коммунисттер партиянык ажылчын стилин чурмучулары дөш демиселде дуа чедир калыс шүтүчүлүкчелер кылырынча ол кыйгырып турар.

ПЕКИН. (СЭТА). Буржуа үндүрүлүшү иктериндеп турар болгаш мыаладыг шынчылгыч болуп турар хей чүтүлдериниң сөөлүгү үдө парлап үндүргөн дөш Пекинде «Гуаньминжибао» болгаш Шанхайда «Вонхубэо» деп ийи солуннар шүтүчүлүкчелер турар редакция чүтүлүк «Жэньминьжибао» солун июнь 14-те парлап үндүргөн, мынаарга үстүдө айткан солуннар ол чүтүлдер боттары канчаар көрүп турарын илеретпешээр.

Коммунисттер эвес солуннарның мыаладык коммунисттер солуннар шыкшан болурун албан эвес билдинтир деп «Жэньминьжибао» билжип турар. Мычаз-даа оларның кол угаанышкыны нити болур ужурут. Парлаганы буржуа баш-биле көр чорукту ууттаарынча солун кыйгырып турар.

Америк-чанкайшичи чаа өнчүк-чөнгөзгө кыдат улус килеңнеп турар

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдат Улус Республикасы Сунь Ятунга агаар девишээрине америк болгаш чанкайшичи шериг самодеттарын июнь 12-де шүтүрүп киргенин холбаштыр июнь 13-те «Жэньминьжибао» солун бүтү кыдат улустун мурундан килеңнеп уураалышкыны илереткен. «Жэньминьжибао» солун «Чанкайшичелер шийтирилг ойтур шавышкыны» деп мурнуку чүтүлде ол үлгүлөң билдирген Каттышкан Штаттарын Кыдатка удуз чаа улут өнчүк-чөнгөзгө кылдыр санап турар. Америк чанкайшичи шынчылгыч болгаш шийтирилг удураалышкыны кыдат улус илердеп турар деп ол чүтүлде билжээн.

АКШ-тын ол өнчүк-чөнгөзгө үлгүлөң таварыга чүе деп солун билжип турар. Тайваньга антиамериканык демиселдер болгаш Кыдат-биле садылаары дугайында кызыгааралыкчыларын кошкардыр талазы-биле боду кымы-даа хамаарышпас кичегелерин алырынча Англиянык шилчээни Кыдатка удуз «эженнээш-киниң болгаш агрессиянык америк политиказын буурап дүжүшкүнү билинде тургускаш. Билди байдал турда Каттышкан Штаттар чаа сүлгөз кылдыр болуп турар болгаш Кыдатка удуз бодунун «эженнээш болгаш агрессия политиказын күш килер дөш, Азияга чаа дүжүкүр»

Суэц каналды ажыглавас дээр политиканың буурап дүшкени

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентлигиниң диннаткамыдан аларга, француз чааа июнь 13-те бүтү Француз судноларга Суэц каналды ажыглаарын тустай чептешээр. Июнь 21-ден агаалык, мыалык «Мессажери маритим» деп өң улут француз пароход компаниянык судноларга каналдан аргып агаалар.

Француз эрге-чакыргаларың айттышкыны буурап Франциянык садык болгаш пассажир суднолары Суэц каналды сес

Гантите күрүне эргилдизи

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс агентлигиниң корреспондентиниң Порт-о-Пренстен (Гвинея) диннатканын агаалар аларга, июнь 14-те өртөн мыда кү-

дире айларда ажыглавайн келгени билдинтир болгай.

Каналды ажыглавас дээриниң Францияга когарал таварыштыр турган ол болд чок хичегелерин сасатканын Суэц каналга бодунун бүтүн эргелин боттарын турган Египетке хамаарыштыр күтүлүдү болгаш кыжаныгың политиказын буурап дүшкени кылдыр Франциянык демократияг боттеринде көрүп турар.

рүне эргилдиз кылган болгаш түр чазакты дүжүргөш, президент Данналь Финляндияга чорукту ууттаарынча солун кыйгырып турар.

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы

БОДОМБО. (СЭТА). Июнь 14-те Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязын киржикчилери болза улустар аразының дүшкүрүг чорун кошкарды, чепсегеленишкенин дүжүр болгаш адродугу чепсегти хорутуу сорулга-биле шийтирилг ажилдап кылар дугайында комиссиялар ажилдашсаан турган. Тайбынның болгаш улустарың аймык чок чорун быжыгаарынча угаанган практикаг саналдарын чүе чугаалааннарның хей-хей кирип турганнар.

Сессияда дашаар үзүлде яны-бүтү чурттарың төлөөлери оларның сеткилин хайындырып турар айтырларын чугаа-

лажыры-биле найыраалдыг байдалдыг ужурашып туралар. Совет тайбың талаалыкчыларының төлөөлери араб чурттарың төлөөлери шагла-ла аалчы болуп чоралар. Июнь 14-те совет төлөөлөр боттарында мурнуу-африк динтиң төлөөлөрүнүн хуураа алган. Ол хуураа алымышкынар болза, яны-бүтү дилдарга чугаалаар болза-даа, бүтү кижилер төлөгетте амыдыралдыг чугула болуп турар айтырларын шийтирилгери-биле калы чыгыган кижилерин чүректин ханымын сеткилин болгаш найыраалдыг байдалыга эрткелеп турар.

«Жэньминьжибао» солун социализмнің күчүлүгү базамының дугайында

ПЕКИН. (СЭТА). Ийи системаларың чарыгында түлүгү чедир тилдеге кымын талазында болурун болгаш делегейниң төөгү аразында кым чайлап дүжүр апаары дээрин Октябрьниң социализм революциязының соонда 40 чылдарың дугузуна чедип азынган болурун чедипкиниң чоругураалының бүтү-ле үндүзүн мында бар. Бодунун тилдегелгил кедир үзүлде ол казан-дан артык бүтүрүлгү. Москвада, Пекинде, Булапте, бүтү делегейде социализм бүтүн бурунгаар бар чыдар. Бистиниң үзүлде ол кол агымын кым көрбөй турар болур, ол кижилер сугу-биле дөмөй чүтү-даа көрбөс кижилер болур.

Социализм артык күштүн капитализм чепсегит күш-биле көргүзүлгү ула-ларга оралдашып келген, мычаз-даа

даа 1919-жыл 1941-чылда-даа, 1956-чылдың октябрыда Будапештиге-даа аштырымышкына социализм эвес, а капитализм таварышкан.

Бодунун өртөн-даа, амы-даа болган кедир-даа үзүлде социализм билер. Дөртөн чылдарың дугузуна чедип азынган болурун чедипкиниң чоругураалының бүтү-ле үндүзүн мында бар. Бодунун тилдегелгил кедир үзүлде ол казан-дан артык бүтүрүлгү. Москвада, Пекинде, Булапте, бүтү делегейде социализм бүтүн бурунгаар бар чыдар. Бистиниң үзүлде ол кол агымын кым көрбөй турар болур, ол кижилер сугу-биле дөмөй чүтү-даа көрбөс кижилер болур.

Япон улустун негелдези

Токиога болган митинг

ТОКИО. (СЭТА). Хей мун ажылчы чорнар киржикчилер митинг июнь 15-те Токионун Хибия паркына болган, премьер-министр Кисидэ АКШ-ке баары-биле холбаштыр Американың Каттышкан Штаттарыга негелдериң уе митингке көдүрүп үндүргөн. Социализм болгаш коммунисттер партияларын, профсоюзлар, аныктар, тараачынар болгаш еске-даа организаацияларын, шажын чүдүгелгил болуп турар төлөөлөр олар митингке киржикчилер.

Атомнуг дайыны белеткериңче ула-лаан Каттышкан Штаттарын хөдөлүшкениң негелдериң япон улус килеңнеп турар деп митингке чүе чугаалаан социализм партиянык даргазы Судзуки мегелдеш. АКШ-ка чоруп чоранының үндүзү Барын Германиянык канцлери Аденауэр барын-герман армияны адродугу чепсег-биле чепсегелерин дүжүрүп алганын сагындырмышаан, Кисидэ Америккага баар чорук база шак мыдыг дугурулуга чедир берип чадалас ирги алап деп аймылашышкыны Судзуки илеретпешээр. Бүтү япон улустун чалгыс өп-сеткилдиг чорун болгаш сырым каттышкыны АКШ-тын дайымыраак планаварында удуз тургузар ужурут бис деп Судзуки чугаалаан.

Япониянык профсоюздериниң чингине чөвүлелиниң, профсоюздериниң бүтү-ле чөвүлелиниң, чуртун тараачын организаацияларының төлөөлөр олар митингке база чүе чугаалааннар. Митингке киржикчилер декларацияларын хуураа алган. Япониянык хамаарышпас чорун кызыгаарлап турар деп эргелг эвес америк-япон керелерин ууттаарын, Япониянык, АКШ-тын, КР-нун болгаш Совет Эвлюелиниң киржикчилери-биле коллективт амык чок чорукту системалык Иракы Чөөн чүккө тургузарын ол декларацияны митингке киржикчилер негеп айтканнар. Амы конституцияны

чазартып көрүлгө болгаш Японияны каттап чепсегелеринге олар база-ла уураалгаван.

Японияда америк базалар болгаш шериглер Япониянык бүтүн эргелин үрөп, улустар аразының дүшкүрүг чорун чыдаагы болуп турар ужурунда бүтү америк базаларын ууттаарын болгаш америк шериглерин Япониядан үндүрүп чорударын бистер шийтирилг негеп түр бис деп декларацияда оон мынд чугаалап турар.

Ядролуг чепсегитиң шенелде шыгалдарын доп-доран сокосадыр, ядролуг чепсегити хорутуу дугайында улустар аразының дугурулугу чарарын, а ол кышан боттарының атомнуг базалары кылдыр американың хуураалы алган Окинава болгаш Бонин ортуктарга Япониянык эргелин алаа делер өндүрүп декларацияда оон мынд айткан.

Ядролуг чепсегити кыр сөөртүп алырынга болгаш бодунун девишээрине атомнуг кезектерин тургузарында Япония казан-даа чепсегерешпес дээрин Япониянык премьер-министри америк чазакка толдугай меделерин митингке киржикчилер негепешээр.

Америк чакырыкчы бөлүктөр-биле калды Кыдат дугайында айтырарын Вашингтонга болур чугаалашышкының үндүзү Кисидэ декларация негеп турар. Япониянык болгаш Кыдаттың аразында дипломаттык харылзаларын каттап тургузарын, АКШ-тын болгаш Кыдаттын аразында харылза-байдалдар дүшкүрүг чорукту кол-карды, тайван айтырарын тайван шийтирилгери тайбын кожа-халбаа догунаашкыны болгаш дайынын болуру-болузын эргөж чугула чүдүлери болуп турар деп декларацияда айткан. Кыдат-биле садылаарында кызыгааралыкчыларын ууттаары база эргөж чугула деп митингке киржикчилер меделдеш.

Митингке сөөлүндө чыскаал болган.

Фото элэст Фото С. Феоктистову.

Бөрүлөр-биле демисел

(Редакцияга чагаалардан допчулап)

Областың колхозтарының аңчылары болгаш малчыныр бөрү-биле демиселди үргүлчү чоруп, улут бөрүлери болгаш бөрүлери ууттап турарын билжээн чагаалар ажылчын болгаш көзө көрөспөндөйлөрүн редакцияга хей-биле калып турар.

Сүт-Хал райондан өш О. Санчайын билжээн болза, «Сталинчы орук» колхоз-туң малчыны хоочун аңчы Сүте чыдаа-ла аңчы ажилын чоруп, колхозуна хей оруктамын килер келген. 1957 чылда 200 амыг диниң, 28 күш, бир улут бөрү болгаш 5 бөрөкти алыр. Ол-ла районун Кырөө атыг колхозунун ийе каларчымын Балгаан 6 оолдуг бир бөрү алырны өш С. Лопсан билжип турар.

Току районун «Совет Тыва» көзө ажил-аңгы артелиниң кезиги 68 харлыг Мырза анымыр ажилын бичегелдеп тура кылып келген хоочун аңчы. Бөрүлери турар черин, оларын кыла тургун ол эки билер. Мырза 60 чазын аңап чораш, 7 бөрөкти үндүрүп тып алыр.

Бо колхозун малчыныр Дагбажы, Чингиз олар 6 бөрөк алыр. Колхозчулар алыр бөрүлериң кештерин белеткел черинге дүжүгаш чорутуу шаңна-лын алганар деп, колхозчу Б. Мангыс-тай редакцияга билжээн.

Өш Я. Ондарын билжээн болза, Сытыг-Хем ийи ажил-аңгы чериниң ажилдакчымын Данзын-оол 5 оолдуг бөрү алыр.

Өш Д. Чамзырынның Улут-Хем райондан билжип турары болза, Кырөө атыг колхозун кезиги Лопсан биле Базыр-оол аңап чораш бөрү үндүрү тып алыр, оон 5 бөрөк алыр. Ол-ла районун Калинин атыг колхозунан өш И. Сендир-оолун билжээн болза, колхозчулар Нурсат, Ирискин олар 6 бөрөк алыр, кештерин белеткел черинге дүжүгаш шаңнап алган.

Бай-Тайга районун «Малчы» көзө ажил-аңгы артелиниң чыгышчылары Бөжө, Метпээ бо чазын 13 бөрөкти, бир улут бөрү ууттаарын өш С. Самбуу билжээн.

Танды райондан өш Ч. Маадыр-оол билжээн болза, Жданов атыг колхозун кезиги хоочун аңчы 67 харлыг Самык-кык 18 харлыгынан алыр аңап, чыл-чыла-ла бөрүлери алыр келген деп турар. Самык-кык чоқта чаа Притикке аңап чораш 5 оолдуг бөрү ууттаар.

Чөөн-Хемчик районун «Коммунизмче орук» колхозунун колхозчулары бистер, аш Сүтү-биле ийе колхозун малчынырның Улут Чыргакы бажында чыдаагы чораш, ийи-бөр аң көрүп кылашпа бис. 8 оолдуг бөрү таварыш-каш, оларын шүтүрүп алыр каан бис деп, өш М. Дадар-оол болу билжээн. Ол-ла районун «Кымы тараачын» көзө ажил-аңгы артелиниң Малчыныр 4 бөрөкти ууттаар, кештерин белеткел черинге дүжүгаш өш Х. Бөрбю редакцияга билжээн.

СУД ЗАЛЫНДАН

Дамба Төлөшт Шойдуновч 1947 чылда 61 баш мал оорлаан херекке кириш-кеш, 16 чылда шийтирген. 1953 чылда кедерде-биле хосталза-даа кем-буруулуг херектер үлгүлөң ол сокосаалар.

Оорланар чорун ол база-ла үргүлчүлөп турган. 1956 чылдың июль 4-те Чаа-Хал районун Сталин атыг колхозта Бора-Дамбаның адын ол оорлап алган. Сүт-Хал районда бодунун таныжында садылаан илерөөн. Оор Дамба Төлөшт Чаа-Хал районун улус суду ССРЭ-ның Дээди Советиниң Президиумунун 1947 чылдың июнь 4-те үндүргөн «Хамааты-ларын хуу өвчүтүп калгаларын күш-тедир дугайында» Чарымын 1-ти чүдүлүг бир кезе-биле РСФСР-ниң кезеңге хойдузуңу 51 чүдүлүг херекте-вишпа 3 чылда өлүп чазар күш-ажыл лагеринге хосталгазын кызып шийткен. Донгас Биче-Хуна Балчангович деп

кижи 1956 чылдың октябрь-ноябрь айларында Чаа-Хал районунун белеткелдер контроларың чыгышын калдарып тургаш, бир атыг оорлап алган. Ол атыг саткан, оон 550 амыг рубльди бодуна шийткенин илерөөн.

Чаа-Хал районун улус суду ССРЭ-ның Дээди Советиниң Президиумунун 1947 чылдың июнь 4-те үндүргөн «Бүтүлгү болгаш хей-нигитиниң өңчүлүг оорлап самчылдаанарга кезеңге харым-салгазы, хүлөдир дугайында» Чарымын 3-ку чүдүлүг-биле 5 чылда өлүп чазар күш-ажыл лагеринге хорутуу шийткен. Херектеңиң оорлаан азынның өртөн оң херектеңиң төлөтүрөш, ролуна өндүрүп сук доктаалында айткан.

А. ДОРЖУНАЙ.

Редакторунун орадакчызы Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Кижилер канчап эзей бээр

Эзешкин өң-не яны-яны байдалдарда өскүр: уйгу-зуранда болгаш шагыраанда, тунаарга бажыга үр турган, аштаанда, сагышпаанда, чалгаараанда. Кижилер ала-хире-хире херектепешээр.

Чүгүл кижилер эвес, харын амытаннар база эзээр дээр билдинтир. Амытаннар дүжүгаш кылып тургаш, баш мезиниң чамды кезектерин хөдөлүшкө эзешкинге конуг дөмөй болушкунуң өскүр болурун физиологтар илеретпешээр. Эзешкин дөргө, мөдө эзешкин төптүр-ниң хөдөлүшкени болганда тытты бээр яны-яны шыг-ган ээтерин таварышкан бүтүлүштерин харызы болуп тодартыган.

Эзешкин кандыг таварыгаларда тыттыр? Бо айтыр-гыны харымыларда эзешкин болганда — тынштың ескерилерин бод көөрү чугула. Тынштың байдалын организмниң негелдери эзуулар ескерилерин тура, хей санын нерв болгаш химикат мезелерин эвлюени-биле харылдап, чагызар-ла дүргөн ажилдап тургузар баш эзешкин тускай төптү тыншты башкарып турар.

Уйгуураарың, турун шагыраарың, чагаараарың болгаш оон-да эске боолушкунуң байдалдары бир ай хевирлиг болур: олар шунту-ла кижини шажок болдуруп, мычган ээтерин ажилын кошкарды, агаар со-лугазын кудулаар — чангыс өс-биле чугаалаарга, организмниң бүтү амыралык кезектерин ажилдары кош-кай бээр. Ол дүшпө төп нерв системаның ажилы кал-ба-биле оожумал доктаай бээр.

Таарымчалык байдалдар турда ол доктаашкын улам халыгаарга кижилер улай бээр. Мычаз-даа удуз болбас, а уйгуураар чорукту канчап-да тургаш, шыдап өртөр байдал-дарга кижилер халас таваржыр болгай. Ичкан төртүм-лөң таарыштыр тургустунган, үр үнүң хөгүлдеңизге тынштың харын эзешкин болу бээр.

Улут тынар чорук чанызап бар чыткан өкпө альвеола-рын херидириттер. Ол чорук организмден үлгүлөңдөтө деп хейиң артыкчыны үндүргөңгө база ханче килоролтун хей-биле дамчып киреринге дуузалар. Ханы улут тыншымын херек кыткыларын чүвени килоролтун күштелдир, чөөк канында дамырлардан хан чүректө хей-биле кирер, а оон соода өкпөгө баар. Ол чорукка херидиритин база дуузалар турар. Оон-биле калы баш мезин килорол-биле хандыларын өкпөгө, мезин амыралык шийткениң улут дуузы чедирип турар. Ол бүтү бол-гаш кандыг бир кыска үениң иштинде организмниң амыралык кезектерин ажилын күштелдир, мычан нерв системаның доктаашкыны соксар, кижиниң уйгуураар чорук чиде бээр. Бир эвес байдалдар ескерилбес болза, эзешкин болганда амыралык кезектерин ажилын катар оожумал болгаш кижилер катар эзешээр.

Эзешкин — төртүмдөн бүтпөн чагызар-ла болуп турар акт болза-даа чамкык кижилер алабын эвлюенип болур. Шагыраан, удууван кижилер улуустарың аразыга эвлюенип, эзешкин негеп турар бир организмниң кандыг-даа ескерилериниң болбаанда-ла үк кижилер эзешээр эгейл бээрлер. Бөр-бодун анал-ла өттүртүп реакцияны тыттыр ол болур. Эске талында кижилер эзешкин катар улут тынштыл, шийткениң күштелдирип тургаш, эзешкин тургаш-биле доктаашкын, соксар болур дээр билдинтир. Бо байдал болза, эзешкин-биле бир дөмөй-организмни, хамыктың мурунда мезин, килорол-биле хандыларын өкпөгө түндүлүп болдуруп.

Эзешкин нерв системаның чамдык азырларында, а ол кышкан хораннамышкында халас эске холбашып турар. Эзешкин билдинтир чыдааганар чокта ула-даа үргүлчүлөп турар апарганда өңчө кижилер чугула.

Тыва областың санитар-чырыдышкын бажыны.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетининиң кудумчуу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторун 3—62, редакторун орадакчының, иштиң информация калдының — 3—88, харымсалгы секретарының, култура болгаш амыралык калдының 4—98, партияг амыралык, пропаганда, үеттүр болгаш транспорт, көзө ажил-аңгы калдының 3—68, чага калдының база бухгалтериянык 3—65.

Бүтүрүлгө эргелдирг типогрфияны.